

שלחן ערוך אורח חיים סימן תר"ק*

א. סעיף ט"ו צריך לומר עשרת בני המן ועשרת הכ"ב בנשימה אחת וכו'. עד כאן. וכן כתב נמי הטור ז"ל באורח חיים סימן תר"ץ, וזה לשונו. לרבי נתן ז"ל הקורא מגילת אסתר בקהל צריך לסדרה כאחד מפני שהיא איגרת, אבל בנשימה אחת אין צריך אלא עשרת בני המן ועשרת בלבד, הלכך אם מפסיק בין פסוק לפסוק הרשות בידו, ושיעורו בין פסוק לפסוק ובין באמצע הפסוק כדי נשימה בלבד. עד כאן דברו. וכתב מרן ז"ל בבית יוסף אין צריך לקרות כל סוף פסוק ותחלת פסוק בנשימה אחת, דאלו כולה בנשימה אחת לא הוה צריך למימר שאין צריך, שהרי מילתא דלא אפשר הוא. עד כאן דברו. אם כן דעת הטור ורבי נתן ז"ל דאין צריך שהרי מילתא דלא אפשר הוא. עד כאן דברו. אם כן דעת הטור ורבי נתן ז"ל דאין צריך לקרות סוף וראש הפסוק בנשימה אחת דהרשות בידו אם מפסיק כדי נשימה בלבד ולא יותר, ועיין גם להרב שלטי הגבורים ז"ל בפרק קמא דמגילה שהביא הך דר"ן.

ובהגהות מיימוניות ז"ל בפרק ב' דמגילה כתבו, נהגו שלא להפסיק בין פסוק לפסוק אלא תכף לסיום פסוק זה מתחיל באותה נשימה פסוק של אחרי, שהרי קרי אגרת וכן נמצא בשם רב יהודה בר יצחק, אמנם בשם רב צמח גאון מצאנו שיפסוק בכל מקום שירצה, וכן מסיק בשם מהר"ם שיכולין להפסיק בין כל פסוק אם ירצה. יעויין שם.

אם כן דעת רב צמח ומהר"ם ז"ל, כדעת הטור ור"ן ז"ל, גם הרב ארחות חיים ז"ל דף קי"ט עמוד ד' באות ח' בשם רב נטוראי גאון ז"ל כתב, אם מפסיק בין פסוק לפסוק אין בכך כלום, ואם מגיע נמי נשימה באמצע פסוק אין מחייבין אותו לומר פסוק כלו בנשימה אחת וכו', ושיעורי בין פסוק לפסוק בין באמצע פסוק כדי נשימה בלבד. עד כאן דברו.

ובן כתב הרב שבלי הלקט ז"ל דף כ"ה עמוד ג' סימן נ"ו, וזה לשונו. מצאתי בשם רבינו שלמה ז"ל הקורא את המגילה בצבור רשאי להפסיק בכל מקום שהוא רוצה, בין מתחילת הפסוק בין באמצע, וכן מנהג בשתי ישיבות ובבית רבינו שבבבל, ואמר לי רב יהודה בן רבינו יצחק ז"ל, כך היה מנהגו של אביו לאחר שיצא מבית הכנסת היה קורא את המגילה בספר ולא היה מסיים בסיום הפסוק,

(*) סימן זה בכתב היד מופיע לאחר סעיף י"ז [ט"ז] והעברתי אותו לכאן על פי סדר הסעיפים.

אלא מתחיל אחר וממתיך, וראיה לדבר חמש מאות איש ואת ויזחא עשרת. עיין שם. ועיין ארחות חיים דף קי"ט עמוד ד' באות י"ט, דכן כתב רב האי גאון ז"ל. עיין שם.

גם הכלבו ז"ל סימן מ"ה כתב, וצריך לומר עשרת בני המן ועשרת ואיש בנשימה אחת. עד כאן. מכלל דשאר קריאת מגילה אין צריך בנשימה אחת בין פסוק לפסוק, וכן כתב רבינו ירוחם ז"ל דף ס"א עמוד ג' בהך דעשרת בני המן ועשרת. יעויין שם.

וגם באגודה ז"ל פרק א' דמגילה סימן י"ד כתב, עשרת בני המן ועשרת בעי למימר בנשימה אחת, ומנהג לומר כל סוף פסוק וריש פסוק בנשימה אחת דלהוי כאגרת, אכן יש מוכיחים מדקאמרינן ועשרת, מכלל דשאר ריש פסוקים לא צריך. עיין שם. ועיין להרב מטה משה ז"ל סימן תתרכ"ב, דלא יפסיק רק כדי נשימה בין באמצע פסוק, בין בין פסוק לפסוק.

באופן דמבואר יוצא מכל הנך רבוותא דאין צריך לומר בנשימה אחת כל ראש פסוק עם סוף פסוק שלפניו, אלא אם רצונו להפסיק יכול להפסיק כדי נשימה בלבד, בין באמצע פסוק ובין פסוק לפסוק, אלא דנהגו לומר בנשימה אחת סוף וראש הפסוק, וכמו שכתב הגהות מיימוניות ז"ל ושבלי הלקט ז"ל מרב יהודה בר רבינו יצחק ז"ל, וכן כתב הרוקח ז"ל סימן רל"ז, וזה לשונו. מיהו מנהג שלא לנשם בין פסוק לפסוק לפי שנקראת אגרת. יעויין שם.

ומרן ז"ל אחר שהביא דעת רבי נתן ז"ל, דאם בא להפסיק הרשות בידו ודעת הרוקח ז"ל, כתב עוד, וזה לשונו. ובשבלי הלקט שרבי ישעיה דקרק מדרמשמע בברייתא בגמרא שהיו מתרגמין אותה שהיו קורין פסוק אחד עד סופו ומתרגם וחוזר וקורא אחר, ולא כמו שאנו נוהגין שלא לעמוד בסוף הפסוק, והרב ר' אברהם אבן עזרא כתב בפירושו אסתר בעבור עזרא הסופר הפסיק הפסוקים ולא היה אחר שנים רבות צו אבותינו עליהם השלום שלא יפסיק הקורא הפסוק בסוף. עד כאן לשונו.

ולפי דברי הרב שבלי הלקט הנזכר, שהוכיח ממה שמתרגמין פסוק משמע שצריך לנשם. אם כן לכאורה קשה על הנך רבוותא הנזכרים לעיל שכתבו דאין צריך לנשם, אמנם נראה שהם משיבים דאין משם ראייה, דשאני התם כיון שהם מתרגמים, יותר טוב שיקרא פסוק ויתרגם מלקרות פרשה או כלה ואחר כך יתרגם, והיינו לזמן הש"ס שהיו מתרגמים, לא כן האידנא דאין מתרגמים, אם כן אין צריך לעמוד בסוף פסוק ולא לנשם.

אמנם יראה הרואה מדכת מרן ז"ל דעת שכלי הלקט אחר דברי הרוקח ז"ל ורבי נתן ז"ל, נראה שדברי הרב ר' אברהם אבן עזרא ז"ל מורין כדעת שכלי הלקט, דאם לא כן היה לו לחברם עם דברי ר"ן והרוקח ז"ל, אבל נראה דזה אינו, מדקאמר הרב רבי אברהם אבן עזרא ז"ל שלא לפסוק אם כן הוי כדעת הרוקח ז"ל, ואם כן אמאי הפסיק בדברי שכלי הלקט, והנה דבריו של הרב אבן עזרא ז"ל במגילת אסתר הם בפסוק ככתבם וכזמנם וכמבואר במקרא גדולה. יעויין שם. אלא דאינו מוכן דאין בעבור שלא היה שנים רבות אחר המגילה וכבר הפסיק הפסוקים, אדרבה מזה יורה שצריך לפסוק הפסוקים, מדעורא היה קרוב ולא היה אחר שנים רבות. **ועוד** דברי שכלי הלקט שמביא מרן ז"ל אינם בשכלי הלקט שבידינו, וכמו שהבאתי לעיל אדרבה דעתו להפך שאין צריך לגשם. והנה שם בשכלי הלקט הביא נמי מה שכתב הרב אבן עזרא ז"ל כנוכח, וזה לשונו. והרב אבן עזרא ז"ל כתב בפירוש אסתר בעבור עזרא הפסיק הפסוקים ולא היה אחר צו חז"ל שלא יפסיק וכו' וכן מנהגינו. עד כאן דבריו. ומה שכתב ולא היה אחר טעות סופר וצריך לומר ולא היה אחר שנים רבות וכו', דאם לא כן אם היה אחר צריך להפסיק וזה אינו. באופן שדברי שכלי הלקט אינם כמו שכתב מרן ז"ל, והגם דינמה דיש שכלי הלקט אחר באריכות וכמבואר להרב שם הגדולים ז"ל, מכל מקום לא יתכן שדבריו סתרי אהרדי.

והנה מור"ם ז"ל ברכי משה שם סימן תר"ץ כתב, וזה לשונו. אם מפסיק וכו' כתב ובבית יוסף וכן כתב בשכלי הלקט דלא כמו שנהגו שלא להפסיק בין פסוק לפסוק והוא דעת הרוקח ודעת אבן עזרא. עד כאן דבריו. ומה שכתב ובבית יוסף וכן כתב בשכלי הלקט משמע דקאי לדברי ר"ן שמביא הטור וזה אינו, שדעת ר"ן אינו לעיכובא אלא הרשות בידו.

והרב ראש יוסף ז"ל כתב, וזה לשונו. ולא היה וכו', פירוש ולא היה עזרא אלא אחר שנים רבות שנתקנה המגילה, משום הכי צו רבותינו וכו', וכפי זה אף בקריאת ספר תורה הוה ליה להיות כן, ואנן חזינו דמפסיק הקורא בסוף פסוק ואומר דבספר תורה כשנתיב בסיני ניתב בנקודתו ובטעמים דהכל ניתב בסיני ושכחם וחזר עזרא ויסדרם. עד כאן דבריו. והוכרח לפרש כן שהוסיף תיבת אלא רוצה לומר כיון שעזרא היה אחר שנים רבות וכבר נתקנה המגילה בלא פסוק פסוקים, לכן מסיק הרב ר' אברהם אבן עזרא ז"ל שלא להפסיק הפסוקים, כיון שהורגלו מעת שנתקנה עד ימי עזרא. אמנם לפי קוצר דעתי אינו מתיישב, דלפי זה שהוסיף תיבת אלא אם כן אמאי נקט בלשון שלילה, דהוה ליה לומר

והיה עזרא אחר שנים רבות. ועוד לשון הרב אבן עזרא ז"ל במקומו במקרא גדולה הכי כתיב, ולא היה אחר שנים רבות, אם כן איך הוסיף תיבת אלא להפך הענין וההבנה. אכן מה שכתב על ספר תורה שניתן בסיני בנקודות וטעמים אלא ששכחם, הכי אמרין בפרק קמא דמגילה דף ג' עמוד א' על פסוק דעזרא [נחמיה ח'] ויקראו בספר תורת וכו' זה מקרא וכו', ויבינו במקרא אלו פסיקי טעמים וכו', שכחם וחזרו ויסדרם. עיין שם.

ומרן החבי"ב ז"ל בשיירי כנסת הגדולה סימן תר"ץ הגהות בית יוסף אות י"ד, כתב על מה שכתב הרב בית יוסף והרב אבן עזרא ז"ל כתב וכו', נ"ב בתשובה חלק אורח חיים סימן ש"ל כתבתי שלא הכנתי כוונתו ומצאתי הגה כתיבת יד שהגיה ולא היה אלא אחר שנים רבות. עד כאן. ומלבד שבפירוש הרב אבן עזרא ז"ל גופיה אין כתוב מלת אלא. **נזר** לא היה שנים רבות אחר מרדכי כי אם בזמנו, ואף אם מעשה המגילה היה קודם שהפסיק עזרא הפסוקים, יהיה זמן מועט וכו', והיאך אפשר שיהיה שנים רבות בין זמן המגילה לזמן שתקן עזרא הפסיק הפסוקים, ואדרבה יותר נכון שלא להגיה כלום ולהניח הנוסחא כמות שהיא ולא היה שנים רבות, שכן הוא האמת אלא דבין כך ובין כך קשיא לי, שעזרא לא תיקן פסוק הפסוקים של המגילה לבד, אלא של כל התורה תיקן, ולמה במגילת אסתר תיקן שלא להפסיק בין פסוק לפסוק ולא בכל התורה כולה, סוף דבר לא ירדתי לסוף דעת הרב ר' אברהם אבן עזרא בדברים אלו. עד כאן דבריו.

והפ"י קוצר דעתי מאי דסיים למה במגילה תיקן שלא להפסיק ולא בכל התורה, יש לומר כיון שלכל התורה ניתנו מסיני אלא ששכחם לכן עמד עזרא וחזר ותיקן מה ששכחו ולא הוסיף כלום מדיליה, אכן של המגילה שלא היה מסיני ונקראת אגרת, לכך לא חש להפסיק מדעתו שיעשה רב חדש מה שלא היה ודוק.

והנה מה שכתב הרב שיירי כנסת הגדולה ז"ל ומצאתי בהגה כתיבת יד, קשיא לי דאין נעלם ממנו הרב ראש יוסף ז"ל שכן כתב, והלא כל ר' לא אניס ליה וכמה פעמים מביא בספריו הכנסת הגדולה ושיירי מהרב ראש יוסף ז"ל, ואין לא השגיח בזה שם. אכן מאי דמסיק שלא הבין כוונת הרב אבן עזרא ז"ל, היינו על מה שכתב ולא היה אחר שנים רבות, כי אדרבה הוה ליה להפסיק הפסוקים, אבל על מאי דמקשה למה במגילה תיקן ולא בכל התורה כבר מתורץ, ונראה לפי קוצר דעתי שדברי הרב רבי אברהם אבן עזרא ז"ל כך הם, אף

שעורא הפסיק הפסוקים ולא היה אחר שנים רבות אפילו הכי צו אבותינו וכו' שלא יפסיק, והשתא מבוארים דבריו, וכל זה לנוסח הרב אבן עזרא ז"ל שבמקרא גורלה, אמנם בנוסח שנדפס חרש שכתוב שם ולא היה וכו' צו חז"ל שלא יפסיק הקורא אלא בסוף הפסוק, עד כאן, דאזי הכל ניחא ודבריו שרירים וקיימים, ומה שכתב אלא בסוף הפסוק, לאפוקי שלא יפסיק גם באמצע הפסוק כנוצר לעיל מהנך רבנותא דרשאי להפסיק בין באמצע הפסוק ובין בסוף הפסוק, ולכן קאמר אלא בסוף הפסוק.

וישוב מצאתי להרב מאמר מרדכי ז"ל סימן תר"ץ סעיף קטן י' שכן כתב בזה, שמצא בפירוש הרב אבן עזרא בכרך קטן, שלא יפסיק הקורא אלא בסוף הפסוק. יעוין שם. ולא הורה לנו מה בא לאפוקי, ולדעתי ניחא דבא לאפוקי שלא יפסיק באמצע הפסוק כנוצר לעיל.

ועיני להרב יד אהרן ז"ל שציין להרב ראש יוסף ז"ל, ולהרב מעין גנים ז"ל דף כ"ג עמוד א'. עיין שם. ואינו מעין גנים דשיטת זכחים ומנחות דשם ליכא מזה אלא שהוא אחר. ועיין להרב שם הגדולים ז"ל שכתב דיש מעין גנים אחר. יעוין שם, שאינו מצוי כדי לידע מה שכתב. והשתא אחי שפיר מה דהסמיך דברי שבלי הלקט להרב אבן עזרא ז"ל, דתרווייהו סבירא להו להפסיק כפי נוסחא זו ולא כפי הנוסחא שהביא מרן בית יוסף.

ב. מבואר יוצא לדעת הרוקח ז"ל, והגהות מיימוניות ורב יהודה ברבינו יצחק ז"ל שמביא הרב הגהות מיימוניות, ושבלי הלקט, ואגודה, שהקורא יקרא סוף פסוק וראש פסוק בנשימה אחת דלהוי כאגרת ואין צריך להפסיק בין פסוק לפסוק, והגם שדעת הטור, ורב נתן, ור' צמח, ומהר"ם, ורב נטוראי גאון, ורש"י, ושבלי הלקט, ושלטי הגבורים, דזה רשות בידו אם רצה להפסיק, מכל מקום חיובא ליכא, וכן כתב הרב המאירי ז"ל בחידושיו לשם דף ח"י עמוד ב', אלא שהקורא ופושט כאגרת כמנהג הגאונים, ומכאן נהגו שלא להפסיק בסוף פסוק אלא באמצען כדון אגרת. יעוין שם. וליכא מאן דמחייב להפסיק אלא רבינו ישעיה ז"ל שמביא שבלי הלקט שהביא מרן ז"ל דזה ליתיה בשבלי הלקט שבידינו.

ג. הרב ארחות חיים ז"ל שם דף קי"ט עמוד ד' אות י"ט כתב, ומנהג להיות קורא ופושט כאגרת משום פרסום הנס וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל וכן המנהג משום דנקראת אגרת, ומפני זה קורין אותה בלא פיסוק טעמים ובלא הפסקת פסוקים ועומד ויושב. יעוין שם. אם כן דעת רבינו האי גאון ז"ל לקרות אותה בלא פיסוק טעמים ובלא הפסקת פסוקים.

וכן מבואר בהריטב"א ז"ל בחידושיו למגילה שבסוף ספר חסדי דוד על דף י"ט עמוד ב', וזה לשונו. מנא הני מילה אתיא כתיבה ולא מיתני לה מדינקראת ספר דהא נקראת אגרת [גם כן], ולקמן גבי תפירה מספקא לן ואסיקנא וכו', ולקמן אמרין דקורא בין עומד ובין יושב מה שאין כן בספר תורה, ואומר מורי רבי גר"ו, בדברכים שבגופה כגון שירטוט ודיו, עשאה כספר, ומינה שצריכה כתיבה ועיבוד לשמה שהם דברים שבגופה, ובלאו הכי לא חשיב ספר כלל, אבל בדבר שהוא חרץ לגופה עשאה כאגרת לקרותה בין עומד בין יושב, לפיכך נהגו לקרותה בלי פיסוק טעמים ובלא הפסק הפסוקים וכמו שכתב רבינו האי גאון ז"ל שפושטין אותה כאגרת, וגבי תפירה שאינה מגופה ולא מחוץ לגופה לגמרי הויא כאגרת וכספר. יעוין שם. אם כן דעת הריטב"א ורבו הרשב"א ז"ל, סבירא להו כדעת הגאון רבינו האי ז"ל דבדבר שהוא חרץ לגופה הויא כאגרת ונקראת בלא פיסוק טעמים ופסוקים.

וכן כתב הר"ן ז"ל בפרק ב' דמגילה בשם הרמב"ן ז"ל, וכל שכן בדברכים שהם חרץ לגופה כגון קריאה שלה כדון אגרת וזהו ששנינו הקורא את המגילה עומד ויושב יצא, מה שאין כן בתורה. יעוין שם באורך.

באופן שלדעת רבינו האי גאון ז"ל, והרמב"ן, והרשב"א, והר"ן, והריטב"א, וארחות חיים, שדינה בקריאה כאגרת שאין צריך פיסוק טעמים והפסיק פסוקים דרשים הם. וזה מבואר בפרק קמא דמגילה דף ג' עמוד א' על פסוק דעורא ויקראו בספר וכו', ושום שכל אלו הפסוקין, ופירש רש"י היאך נפסקין, ויכינו במקרא אלו פסוקי טעמים, ופירש רש"י הנגינות קרוים טעמים. יעוין שם. אלמא שהפסיק הפסוקים עם הטעמים שוין, וכיון דאין צריך להפסיק הפסוקין אם כן אין צריך לקרות בטעמים, ונפקא מינה לדעת הרבנים הנוכחים לעיל, הרוקח והגהות מיימוניות ורב יהודה ואביו רבינו יצחק ואגודה והמאירי ז"ל, שסבירא להו שאין צריך להפסיק הפסוקים שנקראת אגרת, מהך טעמא נמי סבירא להו שאין צריך גם כן לקראתה בטעמים שנקראת אגרת, ודין הפסק הפסוקים וקריאת הטעמים שוים הם.

ואת זה מצאתי להרב באר שבע ז"ל בתשובה סימן מ"ז, דנשאל אם אין שליח צבור בקי בנגינת טעמי הקריאה בעל פה לקרות וכו' אם מותר לכתוב טעמי הקריאה במגילה ולקרות בה החזן. והאריך קצת בתשובה ממה שכתב הרשב"א בתשובה על מגילה שהיא נקודה אינה נפסלת והביאו מה"ר רבי יוסף קארו בבית יוסף ופסק כן בשלחן ערוך, ואפילו לדעת ר"ת שכתבו המרדכי בפרק ב' דמגילה והטור אורח חיים סימן תרצ"א בשמו, וזה לשונו. וכתב

ר"ת ז"ל כיון דנקראת ספר נותנין לה כל דיני ספר תורה חוץ ממה שמפרש בהרי"א, והיינו שאם הטיל בה שלשה חוטין גידין כשרה אבל לכל שאר הדברים היא כספר תורה לענין עיבוד לשמה והקיף גויל וכו' עד כאן. ואם כן כיון שכתב כיון דנקראת ספר נותנין לה כל דין ספר תורה וכו', מכל מקום נראה דגם ר"ת מודה דלענין זה אין למגילה דין ספר תורה, כמו שמצינו להרשב"א על מגילה נקודה, יעויין שם שהאריך, דמה שכתב ספר חוץ וכו' לאו דוקא, דאיכא כמה דברים דכשרים בה וגבי ספר תורה פסולים, ומסיק דשרי לכתוב בה טעמי הקריאה. יעויין שם. ודברי ר"ת הביאם גם כן המרדכי ז"ל, וכמו שכתב מרן ז"ל בבית יוסף ואם כן לדעת הרב באר שבע ז"ל והשוואלו, דלא סגי בלאו הכי לקרות בלא טעמים, דאי בעינן בלא פיסוק טעמים, הוה ליה להשיב שאין צריך מעיקרא לקרות בטעמים עד שיצטרך לכותבם במגילה ונכנס בספק אם היא נפסלת בכך אם לאו. ודברי הרב באר שבע ז"ל הביאום רבני האחרונים ז"ל בשמו, והם הרב פנים חדשות ז"ל סוף הלכות פורים, והרב שיירי כנסת הגדולה ז"ל סימן תרצ"א הגהות בית יוסף אות ג', והרב עולת שבת ז"ל שם, והרב מגן אברהם ז"ל שם סעיף קטן י'. אלא דבמגן אברהם שבידינו כתבו בשם ב"ח, או וטעות סופר הוא דליתיה בב"ח, ואפשר שהיה כתוב ב"ש שהוא באר שבע, או פ"ח שהוא פנים חדשות שהביא ממנו ונתחלפו האותיות, וכן כתב הרב באר היטב ז"ל שם סעיף קטן ט', והרב אליה זוטא ז"ל שם סעיף קטן א', והרב מטה יהודה ז"ל שם בדין ט' דף ח"ן עמוד ב', והרב זרע אמת ז"ל חלק א' סימן ק' דף ק"ט עמוד ד'.

אמנם כיון שדעת רבינו האיי גאון ז"ל, והרמב"ן, והר"ן, והרשב"א, והריטב"א ז"ל, דהוי דינה כאגרת ואין צריך פסוק טעמים ופסוק הפסוקין, וכן לדעת הרוקח ז"ל והגהות מיימוניות ורב יהודה ואביו רבינו יצחק ואגודה והמאירי ז"ל, דסבירא להו שאין צריך הפסק הפסוקים משום שהיא אגרת והוא הדין לפיסוק טעמים וכן לדעת הטור, ורבי נתן, ורב נטוראי, ורש"י, ורב צמח, ומהר"ם, ושכלי הלקט, ושלטי הגבורים דרשות בידו אם מפסיק, אם כן ליכא חיובא, הוא הדין לטעמים דליכא חיובא, וכל זה נעלם מיניה דמר הרב באר שבע ז"ל וגם הנך רבנותא ז"ל דנקטי דבריו, לא הרגישו מזה. אלא שהרב זרע אמת ז"ל מקשה על דברי ר"ת כמבואר שם. ומעתה לדעתיהו דרבנן הני אריותא קמאי ז"ל, אין צריך לקרות בטעמים שהיא נקראת אגרת ונללא פיסוק הפסוקים.

גם הרב בית יהודה ז"ל חלק א' סימן כ"ג כתב, וזה לשונו. נהגו בהארצות האלו לקרות המגילה בלא טעמים והיה קשיא לי דמאי שנא מספר תורה וכו', וראיתי להר"ן ז"ל וכו' ואז הונח לי, אבל מלשון הרב באר שבע ז"ל מוכח שצריך לקרותה בטעמים שכתב וכו', וצריך עיון, דנראה שחולק על סברת הר"ן ז"ל, ואפשר דסבירא ליה אם יש מקום שנהגו לקרותה בטעמים אין איסור בכתיבת הטעמים כמו בספר תורה. עד כאן דברו. ולפי דבריו נחא מאי דשתקו הנך בתראי שהביאו דברי הרב באר שבע ז"ל, גם ליכא למקשי עליו מהנך רבנותא דהא לנוהגים שיקראו בטעמים קאמר.

אמנם הרב מגן אברהם והרב באר היטב ז"ל כתבו, דאם אין הטעמים במגילה מותר לקרות בלא טעמים כמו שכתב סימן קמ"ב. עד כאן דבריהם. דשם כתוב אם אין מי שיודע לקרות בתורה בדקדוק ובטעמים אפילו הכי יקראו בתורה. עיין שם. ואזי מגילה אחי"א במכל שכן שיש לה גם דין אגרת לדעת הנך רבנותא. ועיין להרב שלמי חגיגה ז"ל דף ש"ט עמוד ב', ולהרב המגיה ז"ל שם, ולהרב קמח סלת ז"ל דף קס"ג עמוד ג', שציינו הך דהרב מגן אברהם ובית יהודה ז"ל. יעויין שם. באופן דלדעת הנך גדולים אינו צריך לקרות בטעמים ופיסוק הפסוקים.

שלחן ערוך אורח חיים סימן תר"ץ

א. סעיף י"ז [צ"ל סי' צריך שיאמר ארור המן וכו'. וזה מהירושלמי שם במגילה בפרק ג', אמר רב אחר קריאת המגילה אומר ארור המן ארורים בניו, ר' פינחס אמר חרבונה זכור לטוב. עד כאן. וכן מפורש במדרש רבה פרשת וירא פרשה מ"ט, על פסוק המכסה אני מאברהם כלשון הזה. ובמסכת סופרים פרק י"ד הלכה ו' איתא בתוספתא על מה שאמר הירושלמי והמדרש, ברוך מרדכי ברוכה אסתר ברוכים כל ישראל, ורב אמר צריך לומר ארור המן וארורים בניו, אמר ר' פינחס צריך לומר חרבונה זכור לטוב. עד כאן. נמצא לדעת הירושלמי והמדרש ומסכת סופרים, שזה כדעת רב ור' פינחס, אלא דמסכת סופרים הוסיף לומר מתחילה ברוך מרדכי וכו', ואינה משל רב. והנה בש"ס דילן דף ז' עמוד ב' איתא, אמר רבא מיחייב איניש לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. עיין שם. וכמבואר נמי לקמן באורך סימן תרצ"ה סעיף ב'. ולפי זה איתנהו לתרווייהו כדעת מסכת סופרים ברוך מרדכי וארור המן וכשהוא מתבסם לא ידע מאי קאמר, והתוספות שם כתבו דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (ירושלמי), ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים. ובפסקיהם שם סימן י"ט כתבו, ארור המן וכו' ברוכים כל ישראל וחרבונה זכור לטוב. עד כאן. דאין שינו ואמרו כל ישראל במקום היהודים, וגם חרבונה זכור לטוב, איך שיהיה וכתב הרב בית חדש ז"ל סימן תרצ"ה, דמה שכתבו התוספות הוא תשלום דברי רבא לומר ארורה זרש וכו'. יעויין שם. אם כן לדעתו גם בש"ס דילן מבואר לומר ארור המן וכו', ארורה זרש וכו', אכן לדעת רבא אינו מפורש לומר אחר המגילה עד בעת שיתבסם וישתכר עד דלא ידע, אמנם לדעת הירושלמי והמדרש ומסכת סופרים בפירוש אמרו לומר כן אחר קריאת המגילה.

ג. הרא"ש ז"ל שם סימן ח' כתב על מה שאמר רבא מיחייב איניש וכו', אמרינן בירושלמי שצריך לומר ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל ישראל וגם חרבונה זכור לטוב. עד כאן. גם מר בריה דרבנא רבינו הטרור ז"ל כתב כן בסימן זה מהירושלמי. עיין שם. ולשון הירושלמי אינו כמו שכתב כמבואר לעיל.

ג. הר"ן ז"ל כתב נמי על מה שאמר רבא מיחייב וכו', דאמרינן בגמרא דמחייב למימר ברוך מרדכי ארור המן ברוכה אסתר ארורה זרש חרבונה זכור לטוב. עד כאן. ומה שכתב מהגמרא, אינו מבואר בגמרא אלא בירושלמי, וגם אינו כלשונו כמו שהבאתי לעיל, ואפשר דכוונתו על הירושלמי, וגם אפשר כן כתוב בנוסחתם בירושלמי וכמו שכתבו נמי הרא"ש והטור ז"ל.

ג. הרב המנהיג ז"ל הלכות מגילה סימן י"ז כתב, ומה שנהגו בצרפת אחר קריאת המגילה לומר ארור המן וארורים בניו ברוך מרדכי ברוכה אסתר, איתא בירושלמי דמגילה ובמסכת סופרים ובבראשית רבה בפיסקא ו' אמר המכסה וכו'. עיין שם. וכן הרב הגהות מיימוניות ז"ל בפרק א' מהלכות מגילה, הביא מה שאמרו הירושלמי והמדרש. והרב אבודרהם ז"ל הביא מהירושלמי, וכן רבינו ירוחם ז"ל נתיב יו"ד חלק ג' דף ס"א עמוד ג', והרב ארחות חיים ז"ל דף ק"ב עמוד ג' אות ל"א, הביא מה שאמרו מסכת סופרים. עיין שם. וכן הלבוש ז"ל.

באופן דמבואר יוצא לדעת הש"ס הירושלמי, ומדרש רבה, ומסכת סופרים, וכל הנך רבוותא קמאי ז"ל, לומר אחר המגילה כנוכר, וקצת קשה שלא הזכיר הרמב"ם ז"ל מזה.

והרב צידה לדרך ז"ל דף רל"ח עמוד א', כתב לומר ארורה זרש וושהי. יעויין שם. והיינו טעמא דגם וושהי היתה מפשטת' בנות ישראל ערומות, ומנעה נמי בנין בית המקדש, ומשעבדת בבנות ישראל בשבת, לכך נכללה עם זרש.

ג. הרב ברכי יוסף ז"ל בסימן זה אות יו"ד, כתב בשם הרב מור זקנו ז"ל מהר"א אולאי ז"ל, שכתב כן בשם הרב צידה לדרך ז"ל. יעויין שם. וכן הביא בספרו כסא רחמים דף מ"ט עמוד ג' בשם מור זקנו הנזכר, ולא הזכירו להרב צידה לדרך כמו שכתב בכרכי יוסף, ועיין להרב קמח סלת ז"ל דף קפ"ג עמוד ד', והרב משפט כתוב ז"ל סימן זה סעיף ט"ז, והרב אורה ושמחה ז"ל דף כ"ד עמוד א', והרב בית עובד ז"ל בדיני ברכותיה אות ט', שהביאו מה שכתב הרב ברכי יוסף ז"ל לומר גם כן וושהי וכן נהגנו לומר כן, אלא שאני אומר ארורים זרש וושהי כי הם שנים.

ב. לפי האמור לומר ארור המן וכו' וכל הסדר פעם אחת ולא אשנה לו, אמנם הרב שערי רחמים ז"ל דף קמ"ה עמוד א' כתב, שאומר ארור המן ג'

פעמים וכן כלם, שכל מדות חכמים צריך לומר ג' פעמים. יעוין שם. וכן כתב הרב חמדת ימים ז"ל חלק ב' פרק ג' בשם רבו. יעוין שם. וכן כתב משמו הרב חסד לאברהם טוביאנה ז"ל. יעוין שם. והרב מורה באצבע ז"ל סימן ז' אות ר"ג כתב על כל חמירא לאומרה ג' פעמים, כי כן מדת חכמים ואל תשגיח במי שכתב להפך בכיוצא בזה. עד כאן. וראיתי להרב אורה ושמתה ז"ל דף כ"ג עמוד ב', שהביא מה שכתב הרב חמדת ימים מרבו ז"ל לאומרו ג' פעמים ותמה עליו, שבמסכת סופרים והירושלמי והטור והרב אבודרהם תלמידו, אין אחד מהם שיוכיח ג' פעמים, ומדות חכמים היינו שהם עצמם שלשו דבריהם, כההיא דשבת זו, קופה זו, מגל זו, עיין שם. ונעלם מניה דמור דגם הרב שערי רחמים ז"ל דעתו כן, וכן יש להוכיח ממה שכתב הרב מורה באצבע ז"ל כנוצר בכל חמירא, הגם דאניה משלשת בש"ס ובשאר רביותא, וכתב עליה כי כן מדות חכמים, שמע מינה דאף בדליכא שלוש כההיא דשבת זו מגל זה, עם כל זה שפיר הוי במוט"ב תלתא כחדא, ואפשר דכוונתו על מה שכתב הרב אורה ושמתה בזה וכתב להפך בכיוצא בזה. ואפשר דכוונתו על מה שכתב הרב אורה ושמתה ז"ל שהיה בימיו. והרב מועד לכל חי ז"ל סימן ל"א אות ק"ח, הביא מה שכתב הרב אורה ושמתה ז"ל שלא לומר ג' פעמים. עיין שם. וקצת קשה שלא הרגיש במה שכתב הרב מורה באצבע ז"ל, דשפיר מצי לשלש, וגם שכן כתב הרב שערי שמים ז"ל, ועוד דלא שת לכו למה שכתב בספרו הנחמד חיים לראש דף י"ב דמסכים לזה.

וכן מנהיגנו פה טראבלס המערב לומר כל הסדר ג' פעמים, דהיינו השליח צבור אומר ארור המן והצבור אומרים ברוך מרדכי ג' פעמים, ואחר כך להפך השליח צבור אומר ברוך מרדכי והצבור אומר ארור המן, וכן על זה הדרך, ומלבד זה מתחיל השליח צבור מקודם ברוך ה' ואחר כך אומרים הצבור אלהי ישראל, ומשנים ומשליש, ואחר כך שאר הסדר. ועיין להרב ויקרא אברהם נרו דף קכ"ד עמוד א' אות א', דבכלל מנהגי העיר הכתובים שם, כתב נמי מנהג זה להתחיל השליח צבור ברוך ה' וכו', ואולי מטעם פתח דברין יאיר שלא להתחיל בארור וכו', ואומר ג' פעמים ואולי כדי לחזק הענין על דרך מה שכתב הרב חיד"א ז"ל בכל חמירא בליל י"ד, דכן מצינו במצות העומר. יעוין שם. באופן דמנהיגנו על פי כל האמור דתל"תא בחד קינ"א, וכן כתב נמי בספרו השומר אמת דף ע' עמוד ב' טעם ג' פעמים כנוצר. עיין שם.

שלחן ערוך אורח חיים סימן תר"ץ

סעיף ח"ו. מגילה ב"ד ובט"ו צריך להחנות אחר עשרה ואם אי אפשר בעשרה קורין אותה ביהודי. עד כאן. וזה מפורש בפרק קמא דמגילה דף ה' עמוד א', דהכי אתמר, אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה אפילו ביחיד, (פירש רש"י בזמנה ב"ד מתוך שהיא חובה בו ביום על כל יחיד ויחיד, קורין אותה אפילו ביחיד דהכל קורין בו ואיכא פרסום נס), שלא בזמנה בעשרה, רב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה, (פירש רש"י מצוה לחור אחר עשרה משום פרסומי ניסא אבל אי לא אשכח עשרה לא אמר רב אסי דלא ליקרי, שאין איסור קריאתה ביחיד אלא מצוה לקרותה בעשרה), הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי. עד כאן. (פירש רש"י וחזר על עשרה וקיבצן), והנה מה שפירש רש"י ז"ל גבי מה שאמרו בזמנה ב"ד, אף על פי דהוה ליה למנקט נמי ובט"ו לבני כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון וכן בשושן הבירה דקורין בט"ו, מכל מקום נקט ב"ד שהוא זמן לרוב העולם. ומעתה מבואר יוצא, שלדעת רב קורין אותה בזמנה אפילו ביחיד דמשמע אפילו לכתחילה מאי דחש לדעת רב אסי וקיבץ עשרה משום דזה מצוה מן המובחר דאיכא פרסומי ניסא טפי ובדאפשר ליה למצוא עשרה, ולכן אף על פי דרב אסי הוא תלמיד רב וכדלקמן, אם כן לכאורה קשה איך חש רב לדעת תלמידו. אמנם סבירא ליה דכיון דבנקל מקבץ עשרה לכך חש לה, ומכל מקום אי ליכא עשרה דעת רב שקורין אותה ביחיד, דמי פוטרו מלקרותה בזמנה שהרי אמרין לעיל דף ד' עמוד א', אמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום. עיין שם. וזה מוסכם נמי מכל הפוסקים ז"ל, ומדנקט חייב אדם משמע אפילו יחיד חייב לשנותה ביום ובלילה. ועוד דהכי אשכחן בירושלמי בפרק קמא דמגילה, רבי בא בשם רבי יהודה כל שאמרו חז"ל ידחה ממקומו ויקרא ובלבד בעשרה ואנן חמיין רבנן קורין אפילו ביחיד, רבי יהושע בן לוי עבד כן מכנש בניו ובני בתיה וקרי לה קומיהון. עיין שם. אם כן לדעת הירושלמי נמי שקורין אותה ביחיד בזמנה, ושכן עשה רבי יהושע בן לוי גופיה מעשה שקרא ביחיד, כלומר דליכא עשרה אף על פי שקבץ בניו ובני בתיה, והיינו טעמא כדפסק הוא בש"ס דילן דחייב אדם לקרות המגילה בלילה וביום, דמשמע ליה אפילו יחיד. ועוד דאמרין בריש ערכין דף ד' עמוד א', הכל

חייבים בקריאת המגילה כהנים ולוים וישראלים. עיין שם. ואם כן על כרחיך לומר דרב אסי שאמרה בזמנה בעשרה, וכן רב שעשה כדעתו וקבץ עשרה מיירי בדאפשר ליה למצוא עשרה למצוה מן המוכרח, אמנם אי לא אשכח עשרה חייב לקרות אפילו יחיד, כיון שהוא זמנה וכמו שכתב רש"י ז"ל וכל זה לדעת רש"י ז"ל. אמנם כבר אפליגו רבוותא קמאי ז"ל בזה, ואיכא מאן דסבירא ליה דגם בזמנה בעינן עשרה ואי לא אשכח עשרה לא יקרא אותה ביחיד. ואיכא מאן דסבירא ליה כדעת רש"י ז"ל דדוקא למצוה מן המוכרח בעינן עשרה ואי לא אשכח עשרה קורא ביחיד, ואיכא מאן דאמר דמעיקרא אין צריך לחזור אחר עשרה וקורא אותה ביחיד, וכמו שיתבאר.

וברישא מייחנן דעת הסוברים דלכתחילה בעינן עשרה, והם רב עמרם גאון ז"ל בסדרו הלכות פורים דף ל"ז עמוד א' פסק, וזה לשונו. והקורא את המגילה בזמנה אינו קורא אלא בעשרה שכן אמר רבינו נתן ראש ישיבה לענין מגילה אמר רב וכו', רב אסי וכו' הוה עובדא וכו', וכיון דרב קא חייש להא דרב אסי הלכה כרב אסי, עד כאן דברו. אם כן לדעת רבינו נתן גאון ורב עמרם גאון ז"ל, בעינן לקרותה בעשרה כדעת רב אסי, אלא דלכאורה קשה שהרי לדעת ריב"ל דאמר חייב אדם לקרות וכו', משמע ליה אפילו ביחיד, ושכן עשה מעשה מנ"ר גופיה כנוכר לעיל. ועוד בשלמא אי אמרינן דהר"ב רב ועבד עובדא כדרב אסי, הוה מצי למימר דלית הילכתא כרב מדהוא עצמו הדר ביה, אמנם מדלא קאמר הכי ואמר וחש ליה, משמע אף על פי דלית הילכתא כרב אסי מכל מקום חש ליה רב למצוה מן המוכרח, ולא שהיחיד אינו קורא לגמרי, ומשמעות הני רבוותא רבינו נתן ורב עמרם גאון ז"ל דהלכה כרב אסי משמע דהיחיד אינו קורא כלל, ואיך יהיה פטור לגמרי כיון דחייב לקרותה. ואי לא מסתפינא הייתי אומר, שאף על פי דפסקו כרב אסי היינו בדאפשר למצוא עשרה ולא כדעת רב שאין צריך לחזור אחר עשרה, מדאשכחנא לרב גופיה דחש ליה וקבץ עשרה, ואם כן מוכרח לומר דאי לא משכח עשרה קורין ביחיד וכמו שכתב רש"י בדעת רב אסי ורב, כך נפרש בדעת רב נתן גאון ורב עמרם גאון ז"ל על פי שיטת הש"ס, דהשתא הש"ס דילן והירושלמי לא פליגי אהדדי, דהש"ס דילן מיירי בדאפשר למצוא עשרה, דזה עדיף מלומר דפליגי אהדדי. אמנם מדקאמר אינו קורא אלא בעשרה משמע אפילו בדלא אפשר.

גם הגאון בעל הלכות גדולות ז"ל דף מ' עמוד א', פסק למאי דאיתמר בסוגין מרב רב אסי ומאי דעבד רב, ומכל מקום לא הכריע הילכתא כרב אסי, כדחריעו רב נתן גאון ורב עמרם גאון ז"ל, וכיון דאשכחנא לרבוותא קמאי ז"ל

דכתבו על שם הגאון בעל הלכות גדולות ז"ל הנוכר, דפסק כרב אסי, מוכרח לומר שאף על פי דלא פסק כן להדיא, מכל מקום כיון דמסיק הוה עובדא וחש ליה רב לדרב אסי, אם כן הכי הילכתא כרב אסי מדעבד רב כוותיה דרב אסי ולא כמו שאמר איהו גופיה, ושכן דעת רבינו גרשום ז"ל מאור הגולה דפסק כרב אסי, כמו שכתבו בשמו המדרכי והגהות מיימוניות ז"ל וכמו שהביא לקמן.

ובן פסק רבינו אליעזר ממין ז"ל בספר יריאים סוף סימן קכ"ח, וזה לשונו. אמר רב אסי מגילה בין בזמנה ובין שלא בזמנה בעשרה משום פרסומי ניסא, הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי. עד כאן דבריו. אלמא דפסק כרב אסי ולא הוצרך להביא דעת רב, דכיון דרב גופיה לא חש לדבריו כי אם לדעת רב אסי, אם כן הכי הילכתא.

ושכן דעת ריא"ז ז"ל הביאו הרב שלטי הגבורים ז"ל בפרקין, וזה לשונו. אין קורין המגילה אלא בעשרה בני אדם כדי לפרסם הנס ואף על פי שקורין אותה בזמנה, ואם קורא אותה בזמנה ביחיד יצא כמו שכתב מו"ה בפסקיו. עד כאן דברו. אם כן פסק כרב אסי דגם בזמנה בעשרה, אלא שאם קרא אותה ביחיד יצא שאין צריך לחזור אחר עשרה, ולפי זה מפרש דעת רב אסי בדומנה בעשרה היינו לכתחילה אבל כריעבד יצא.

באופן שדעת רב עמרם גאון, ורבינו נתן גאון, ורבינו גרשום מאור הגולה, והגאון בעל הלכות גדולות, ורבינו אליעזר ממין, וריא"ז ז"ל, כלהו פסקו כרב אסי מדקא חזינן דרב גופיה חש ליה לרב אסי. אלא דלכאורה קשה מיהא דאמרינן לקמן בפרק ב' דף י"ט עמוד ב' אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הקורא את המגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא, ומחו לה אמוחא, בצבור שנו. עד כאן. אלמא דאם קרא אותה ביחיד יצא וזה הפך דעת רב אסי דמצריך ליה עשרה, וכן הפך דעת הנך רבוותא ז"ל דפסקו כוותיה, ואף על פי שבכאן מיירי בדיעבד מדקאמר הקורא את המגילה וכו', ומשמע דלכתחילה אינו קורא, מכל מקום יש לומר דדוקא גבי מגילה הכתובה בין הכתובים הוא דאמרינן דביעבד כשקרא אותה יחיד יצא, אמנם במגילה שאינה כתובה בין הכתובים, אפשר דלכתחילה קורא בה ביחיד וכדעת רב. ויש לישב כמו שפירש רש"י ז"ל שגם לדעת רב אסי אי לא אשכח עשרה קורא בה ביחיד, דמי פוטרו מלקרות, ואז אתייא נמי כדעת ר' יוחנן רביה דרב וכדלקמן, וכן נפרש בדוחק דעת הנך רבוותא ז"ל דפסקו כרב אסי, דהיינו למצוה מן המוכרח לחזור אחר עשרה.

ומעתה נבוא לדעת הפוסקים כרב דפסק, בדומנה ביחיד ואין צריך לחזור אחר עשרה, והם רבינו האי גאון ז"ל כמו שכתבו בשמו הרב שבלי

הלקט ז"ל סימן נ"ד והרב ספר תניא ז"ל סימן מ'. עיין שם. והביא רבינו תם ז"ל בספר הישר במגילה דף ל"ד עמוד ב' מרבינו חננאל ז"ל. עיין שם. וכן פסק רבינו חננאל ז"ל שהביאו דבריו הרמב"ן ז"ל במלחמות וכמה מרבנותא קמאי ז"ל וכדלקמן, והביאו גם כן הסמ"ג ז"ל בעשין דרבנן סימן ד', דעל מה שאמרו בש"ס הנוכח אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הקורא את המגילה הכתובה וכו', רבצבור שנו, כתב דמכאן פסק רבינו חננאל ז"ל דמגילה בזמנה ביחיד כרב, אף על גב דחש לה רב [להא דרב אסין] אין הלכה כן, דאפילו הוה רב ורב אסי כאחד הלכה כר' יוחנן לגבייהו. עיין שם. וכל שכן דרב אסי תלמידו דרב כדלקמן, אלמא דרבינו חננאל ז"ל פוסק כרב דבזמנה ביחיד, אף על גב דהרמיה דמייתי מדברי יוחנן התם בדיעבד, יש לומר דשאני התם שקראה במגילה בין הכתובים אבל במגילה כשירה קורא בה ביחיד אפילו לכתחילה, ובוה יתיישב מאי דמקשה הרא"ם ז"ל בתוספותיו לסמ"ג ז"ל שם ודו"ק.

גם הר"ף ז"ל תלמידו דרבינו חננאל ז"ל בפרקין פסק למה שאמרו בסוגין ומסיק, ואף על גב דחש וכו' קיימא לן כרב דהא רבי יוחנן קאי כוותיה דאמרין לקמן וכו', ואשמועינן מינה דקורין אותה ביחיד כרב. עיין שם. ולכאורה קשה במה שכתב ואשמועינן מינה דקורין אותה וכו', דמשמע לכתחילה סברי הך דרבי יוחנן בדיעבד מיירי, ואולם לפי האמור נחא.

וכן כתבו התוספות ז"ל בפרקין דבור המתחיל הוה עובדא וכו', וכן בקידושין דף מ"ה עמוד ב' דהילכתא כוותיה דרב דהא רבי יוחנן וכו', אלמא שקורין אותה ביחיד וכן הלכה דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן, וכל שכן הכא דקיימו בחד שיטתא, ועוד דרב אסי תלמיד דרב הוה. עיין שם. ולפי זה קשה אמה שכתבו בפסקיהם שם בפרקין סימן ט"ו דפסקו, דאף בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה. יעניין שם. וזה הפך ממה שכתבו במקור דבריהם דפסקו כרב, וצריך עיון.

עוד כתבו התוספות שם במגילה, וזה לשונם. ורבינו יוסף איש ירושלים פסק דאף ביחיד צריך לברך וכן נמצא בתשובות רש"י שהשיב, נראה בעיני דלא שני יחיד ולא שני ציבור אחר מברך ואחרים שומעין, וכן נראה לומר מאחר שהוכחנו קריאתה ביחיד. עיין שם. אם כן גם לדעת רבינו יוסף ורש"י ז"ל, שהיחיד קורא ומברך ומסתמא שמברך גם לאחריה במקום שנהגו לברך, ושכן דעת התוספות ודסימו וכן נראה לומר וכו', כלומר שהיחיד מברך כיון שהוא קורא.

ולפי זה שדעת רש"י ז"ל דפסק לא שני יחיד וכו', דמשמע ליה שגם יחיד קורא ומברך אפשר דמיירי בדאי אפשר בעשרה שקורא ביחיד, וכדמפורש

ליה בפירוש הש"ס לדעת רב אסי או דבש"ס לדעת רב אסי קאמר, אמנם לדרייה בתשובה סבירא ליה כרב דבזמנה ביחיד ושמברך גם כן, וזה עדיף כיון דבתשובה לא חילק.

ורש"י ז"ל בפרדסו דף מ"ג עמוד ב' כתב, דלא יקראה אלא בעשרה דאמר רב וכו', ומשום הדור מצוה והלכתא כרב אסי ועל כרחך לא פליגי אלא בזמנה אבל שלא בזמנה שאין קורין אותה אלא בעשרה, ואם היו פחות מעשרה לא יברך לא לפנייה ולא לאחריה. עד כאן דברו. ונראה לפרש דבריו כדי שלא יהיו סותרים למה שכתב בתשובה ובפירושו לש"ס, דכאן מפרש מה שאמר רב להדור מצוה דהלכתא כרב אסי כיון דרב עבד כוותיה, והיינו למצוה מן המוכרח וכדקאמר ומשום הדור מצוה, וזה כדעתו בפירושו לש"ס כדעת רב אסי, ולפי זה נמי מה שכתב בתשובה שהביאו התוספות דלא שני יחיד וכו' אחד מברך וכו', אפשר דמיירי בדליכא עשרה דאז קורא ביחיד דמי פוטרו מקריאתה, אלא דמה שכתב שלא בזמנה אם היו פחות מעשרה לא יברך וכו', לכאורה קשה דכיון שאין קורין אותה אלא בעשרה ובפחות אין קורין כיצד יברך לפנייה ולאחריה, דעל מה מברך כיון שאינו קורא.

גם ראב"ן ז"ל בסוגין דף ע"ח עמוד ג' פסק למה שאמרו בסוגין, ומאי דחש לה רב וכן פסק רב נתן גאון ז"ל דהילכתא כרב אסי, מיהו בשעת הדחק שהוא בדרך ואין לו עשרה קורא ביחיד. עד כאן דברו. ולפי זה דמתיר לקרות ביחיד בשעת הדחק שאין לו עשרה וכגון שהוא בדרך, הוא הדין נמי אף כשהוא בעיר וליכא עשרה, כגון שכבר קראו וכיוצא, דהוי כשעת הדחק למי שהוא בדרך דיכול לקרות ביחיד והוי כדעת רש"י ז"ל בדעת רב אסי, אמנם מסיק לא יברך לא לפנייה ולא לאחריה. עיין שם.

והרמב"ם ז"ל פסק בפרק א' מהלכות מגילה הלכה ז', וזה לשונו. וכל אלו שמקדימין וקוראין קודם י"ד אין קוראין אלא בעשרה. (*). עד כאן. משמע דכשקוראין ב"ד אין צריך לחזור אחר עשרה, דפסק כרב כיון דאחי כדעת ר' יוחנן.

והראב"ד ז"ל שם השיג עליו שכתב, דאף ב"ד בעשרה כרב אסי דהא רב גופיה דפליג עליה חש להא דרב אסי, ומאי דכתב הרב ז"ל בהלכות ודחה לרב אסי לאו מילתא היא, דהיא דאפשר למהוי בעשרה למהדר

(*) ברמב"ם שבידיו הגירסא אין קורין אותה בפחות מעשרה.

עליהו, והיכא דלא אפשר ודאי קרי ביחיד. עד כאן דברו. אם כן פליג על הרמב"ם והרי"ף ז"ל, ולפי זה מה שכתב ברישא דאף ביי"ד בעשרה כרב אסי היינו בדאפשר, והיכא דלא אפשר ודאי קרי ביחיד וכדעת רש"י וראב"ן ז"ל וכדמסיים.

והראב"ד ז"ל שהביאנו הארחות חיים ז"ל דף ק"ך עמוד א', והכלבו ז"ל סימן מ"ה, הכריע וכתב דלענין בעינן עשרה, מיהו במקום שיש צבור שקראה בעשרה, אם יש שם יחיד או אחרים שלא קראו עמהם יוכלו לקרותה ביחיד, כיון שהיה בצבור פרסום הקריאה. עד כאן. משמע דוקא כשקראו אותה הצבור יכול לקרותה ביחיד, הא לאו הכי אינו יכול לקרותה ביחיד. ונראה דהראב"ד זה אינו בעל ההשגות כנזכר לעיל, דשם דעתו דבדלא אפשר בעשרה יכול לקרותה ביחיד כמבואר.

והר"ז ז"ל במאור דחה דברי הרי"ף ז"ל דילין מרבי יוחנן וכו' כנזכר לעיל, דעד כאן לא קאמר רב אסי אלא שמצותה לכתחילה לקרותה בעשרה משום פרסומי ניסא, אבל אם קראה ביחיד דברי הכל יצא וכו', אי נמי היכא דלא אשכח בי עשרה קרי ליה ביחיד ואפילו לכתחילה וכו'. יעויין שם. ומכל מקום סבירא ליה דאי לא אשכח עשרה קרי ביחיד.

והרמב"ן ז"ל שם במלחמות דחה דבריו ומקיים דברי הרי"ף ז"ל, דלכתחילה יכול לקרות ביחיד ורב להחמיר עבר, וכן כתב רבינו חננאל אבל רב שמעון בעל הלכות פסק כרב אסי. עד כאן. ומה שכתב מרב שמעון אפשר שהוא בעל הלכות גדולות כנזכר לעיל, שדעתו כרב אסי.

והרב אור זרוע ז"ל חלק ב' הלכות מגילה סימן ש"ע דף ע"ח עמוד א', הביא מה שכתבו ר"ח ור"ת והרי"ף והרמב"ם ז"ל, דבזמנה אין צריך עשרה, והביא ראיה מפרק אלו טרפות, אף על גב דחש לה רב להא דרב אסי אין להוכיח מכוח זה שאין הלכה כרב וכו', ושפיר אפשר שהלכה כרב וכן פסק רבינו שמחה ז"ל וכו', ובשם רבינו שמריה ז"ל שמעתי שהיה מתיר לקרותה אפילו שלא בזמנה ביחיד וכו', והכי קיימא לן דמגילה בזמנה אפילו ביחיד קורין אותה וכו', וליתא לדרב עמרם גאון וכו', אלא כדברי רבותינו קיימא לן שאין צריך עשרה בזמנה וכן נהגו העולם. יעויין שם. ועיין נמי בהגהות אשרי ז"ל בפרק ב' דמגילה, שכתב מאור זרוע ז"ל דשפיר דמי שראובן יברך בין מלפניה בין מלאחריה ושמעון קרא, והכי איתא בתוספתא. עד כאן דברו. והוא דכיון דפסק שהיחיד קורא אותה בזמנה ואין צריך עשרה לכך מברך לפניה ולאחריה ואחר יקרא לו, דכיון שנתחייב בקריאה לכך מברך ולומר וצונו.

גם הרוקח ז"ל סימן רל"ז, הביא מה שכתב בסוגיין ושפסקו ר"ח ור"ת כרב דהכי הילכתא ואפילו ביחיד. עיין שם.

וכן הרב המנהיג ז"ל הלכות מגילה סימן י"ד, הביא מה שאמרו בסוגיין ומטיק, דיחיד מותר לקרותה ולברך לפניה ולאחריה בזמנה, וכן פסק רב אלפסי ז"ל וכן כתב רש"י. יעויין שם. אלמא דכל שהוא חייב לקרותה ביחיד מברך לפניה ולאחריה.

גם הסמ"ג ז"ל שם בעשין דרבנן סימן ד', הביא מה שכתב רבינו חננאל ז"ל דפסק כרב, ובעל הלכות גדולות פוסק כרב אסי, אבל רבינו חם תופס עיקר כרבי יוחנן וכו'. יעויין שם. משמע שדעתו כרבינו חם שפביא באחרונה אחר דברי הרב בעל הלכות גדולות, וכן כתב הגהות מיימוניות ז"ל שם בשם הסמ"ג ופוסק כרב. יעויין שם. והיינו מאי דמסיים במה שאמר רבינו חם ומתחיל ברבינו חננאל ז"ל, דמשמע דלית ליה כבעל הלכות גדולות ז"ל.

גם התשב"ץ ז"ל תלמיד הר"מ מרוטנבורק ז"ל סימן קע"ה כתב, ואפילו במקום שאין מניין אם יש לשם ד' או ה' או יותר, אם יש אחד מהם שיועד את המגילה והאחרים אינם יודעים האחד פוטר את כולם כדאמרין סופר מברך וכו' יוצא, אבל אם כולם יודעים אותה, אם אין שם מניין או כולם יקראו לעצמם. עד כאן. ועוד כתב שם סימן קע"ו ומי שקורא את המגילה לחולה או ליולדת צריך לברך לפניה ולאחריה אף על פי שכבר יצא ידי חובתו בבית הכנסת, כדאמרין כל הברכות כלם אף על פי שיצא מוציא. עד כאן דברו. וזה ידוע דהתשב"ץ ז"ל מה שכתב הוא מרבו הרב רבינו מאיר מרוטנבורק ז"ל הנוכח, ושכן כתב הארחות חיים ז"ל דף ק"ך עמוד א' אות י"ד, והכלבו ז"ל סימן מ"א מהרי"ם ז"ל כנזכר, והוא מה שכתב התשב"ץ ז"ל כנזכר, אלמא שדבריו מרבו הר"מ ז"ל, אם כן לדעת הר"מ והתשב"ץ ז"ל דקורא ביחיד כשאין מניין כיון דלא אפשר, וכן לחולה וליולדת דלא אפשר לקרות בעשרה, וכשקורין להם מברכין לפניה ולאחריה מטעם דחייב היחיד לקרות.

גם הגאון אייזק טירני ז"ל בספרו ספר מנהגים, כתב כלשון התשב"ץ ז"ל מי שקורא לחולה וכו' ומברך, ואחר כך כתב מגילה בזמנה ביחיד. עיין שם. אלמא הא בהא תליא דכשקורא ביחיד מברך.

וכן בספר מנהגי הרא"ק ז"ל הלכות פורים דף כ"ח עמוד א' בהגה מצד שמאל, הביא מה שכתבו הר"מ והתשב"ץ ז"ל בהקורא לחולה וכו', ובעמוד ב' הביא לשון התשב"ץ ז"ל דסימן קע"ה. יעויין שם.

וכן בדרשות מהר"ל ז"ל דף מ"ג עמוד ד' בהגה, הביא מה שכתב מהר"ק ז"ל הנזכר מי שקורא לחולה. עיין שם.

והנהגות מיימנות ז"ל שם בפרק א' דמגילה כתב מה שכתבו רבינו חננאל ורב אלפסי ורבינו תם וספר המצות ורבינו שמריה, ודלא כהלכות גדולות וספר יריאים ור"ע ורבינו גרשום דפסקו כרב אסי. יעויין שם. וכן פסק הר"ן ז"ל כרב. יעויין שם.

וכן הרב מגיד משנה ז"ל שם כתב, דגם הרשב"א ז"ל סבירא ליה דבזמנה ביחיד, ושכן העלה מתוך הירושלמי וכו', ומכל מקום אי איכא עשרה טפי עדיף ברב עם הדות מלך, אבל אין צריך לחזור אחריהם. עיין שם. ומה שכתב מהרשב"א ז"ל, כעת לא מצאתי בחידושי למגילה על דף ה' ודף י"ח, וכן בתשובה בחלק א' לא נמצא זה במפתחות, אפשר במקום אחר.

והמרדכי ז"ל [סימן תשפ"ב] הביא מה שאמרו בסוגיין ומה שכתבו רבינו חננאל ורבינו תם דהלכתא כרב וראיה מפרק שני וכו', ומסיק לא אמרו אלא בצבור אלמא דנקראת שפיר שלא בצבור ומיהו מצוה ביו"ד וכן פירש רבינו שמחה כרב, ורב עמרם פירש כרב אסי, ורבינו גרשום פירש, וזה לשונו. יחיד הקורא את המגילה לא יברך בין לפניו בין לאחריה, דאמר רב אסי מגילה בזמנה ביו"ד, וכיון דצריך עשרה לא מיחייב לקרות דהייכי מברך הא הוה ליה מוציא שם שמים לבטלה וכו', הילכך משום פרסומי ניסא קרי לה בלא ברכה. עד כאן דברו. אם כן דעת רבינו גרשום לפסוק כרב אסי מדחש ליה רב, וכדעת רב עמרם גאון ורב נתן גאון ז"ל. אמנם כבר חלקו עליהם כל הנך רבוותא ז"ל.

והרא"ש ז"ל בפרקין סימן ו' כתב, ואף על גב דחש לה רב לדרב אסי, קיימא לן כרב דהא רבי יוחנן קאי כוותיה וכו', וכן פסק רבינו תם ובסדר רב עמרם פסק כרב אסי מרחש ליה רב לדרב אסי וכן מסתבר, והא דרבי יוחנן אינה ראייה דאף לרב אסי קריאה ביחיד כדפירש רש"י, דמצוה לחזור אחר עשרה ואם לא מצא עשרה אינו פטור מקריאה אלא קורא ביחיד. עיין שם. וכן כתב ברמזים שם סימן ו', ואם כן אף על פי שבחילה כתב קיימא לן כרב, מכל מקום מסיק מרחש ליה רב לרב אסי, דלמצוה מן המוכרח בעינן בעשרה, הכי עבדינן, אלא היכא דלא אפשר. ועיין לו נמי בקידושין בפרק ב' סימן ח', דשם מירי אפילו שאינו מוצא עשרה אינו קורא, הפך מה שכתב כאן.

גם הרב האגור ז"ל סימן תתרע"ח הביא מה שכתב המרדכי ז"ל מר"ח ושאר רבוותא ז"ל, ובסימן תתרפ"א* כתב מגילה בזמנה ביו"ד ובט"ו שהוא עיקר [זמנה] קורין אותה ביחיד לרב אלפס, ור"ת כתב אפילו לחזור אחר עשרה אינו צריך וכו', ובהלכות גדולות וכו' ורב עמרם וכו', ואם אי אפשר קורין אותה ביחיד, ואם אי אפשר בעשרה קורין אותה ביחיד** ולזה הסכים הרא"ש ז"ל. יעויין שם. כנראה דמסכים לזה דקורין בעשרה, ואם אי אפשר קורין ביחיד, וכן כתב ר' ישעיה הראשון ז"ל הביאו הרב מועדי ה' דף ק"א עמוד א', וכן הרב שלטי הגבורים ז"ל בפרקין הביא מה שכתב ר"ת ובעל הלכות גדולות ומה שכתב הרא"ש ז"ל. יעויין שם.

ורבינו ירוחם ז"ל נתיב יו"ד חלק ג' דף ס"א עמוד ג', הביא מה שאמרו בסוגיין, והר"ף פסק כרב וכן פסקו ר"ת ור"ח אבל בסדר רב עמרם וכו', וכן כמה פוסקים ומכל מקום מצוה לחזור אחר עשרה, ואם לא מצא עשרה אינו פטור מקריאתה אלא קורא ביחיד וכו'. יעויין שם.

וכן כתב הרב צידה לדרך ז"ל דף רח"ל עמוד א', אם יכול לקבץ עשרה יקרא המגילה ואם לאו יקרא יחיד ובברכה. יעויין שם.

והרב שבלי הלקט ז"ל סימן נ"ד, אחר שהביא מה שאמרו בסוגיין ופירוש רש"י ז"ל כתב, ורבינו ישעיה והלכות גדולות ועשרת הדברות ורב יהודאי גאון ז"ל, פסקין כרב אסי, וריא"ף פסק כרב, וכן השיב רבינו האיי גאון ז"ל, וכן מנהג כל הישיבות כרב, ביחיד קורא אותה ומברך לפניו ולאחריה וכו', וכן מנהג בכל ישראל וכן הלכה וכן פסק רבינו חננאל ז"ל, וכן מפורש בירושלמי וכו', ועוד דהא רבי בוא אמר אנן חמיין רבנן קורין אפילו ביחיד, וקיימא לן מעשה רב וכו'. יעויין שם. ואף על פי דגם בש"ס דילן רב עבד כרב אסי ואם כן הוי מעשה רב, אפשר דלעצמו הוא דמחמיר לקבץ עשרה, אמנם לדינא כבר פסק דקורין אותה ביחיד, ומה שאמרו בירושלמי אנן חמיין רבנן קורין, כלומר רבים נינהו דעבדו הכי דזה עדיף מדרב שהוא יחיד.

גם הרב ספר תניא ז"ל סימן מ' הביא מה שאמרו בסוגיין ומסיק, דפסקין כרב דקורין אותה אפילו ביחיד ואין צריך להביא עשרה דגרסינן בירושלמי וכו', וכן מצאתי בשם רבינו האיי גאון ז"ל וכן מנהגינן. עיין שם.

(*) באגור הוצאת פיעטרקוב שנת תר"ד הדברים בסימן אלף מ"ז ואלף נ'.

(**) משפט זה "ואם אי אפשר וכו'" חזר כביכול על עצמו ונראה כמיותר ואמנם באגור הנ"ל אינו מופיע.

והרב תמים דעים ז"ל סימן ק"ף כתב בשם הגאון בעל העתים ז"ל והסכים עמו לסמוך עליו, וזה לשונו. וכתבו רבוחא אף על גב דחש לה רב לדרב אסי הלכה למעשה ומנהג בשתי ישיבות כרב שקורין את המגילה בזמנה ביחיד ומברך לפניו ולאחריו, וגמרי לה מהא דגרסין [בפרק שני דמגילה] הקורא את המגילה בין הכתובים וכו', ושמעינן מינה דקורין אותה ביחיד וקיס ליה רבי יוחנן כרב והלכתא כוותייהו, דאי אמרין דהלכתא כדחש ליה רב אדרב אסי וכו' מ"ט מחו לה אמוחא להא דר"י ואוקמהו בעלי הגמרא דלא אמרין שלא יצא אלא בצבור, מכלל דביחיד יצא, אלמא קיס להו לבעלי הגמרא שקורין אותה ביחיד וכו', עד כאן לשון הגאון בעל ספר העתים ז"ל. ודיוק יפה הוא וראוי לסמוך עליו. יעויין שם.

והרב האגודה ז"ל בפרקין סימן ה' דף ק"א עמוד א', הביא מה שאמרו בסוגיא רבינו שמואל ורבינו תם ורבינו חננאל פסקו כרב, ורב עמרם גאון ורבינו גרשום מאור הגולה פסקו כרב אסי דיחיד לא יברך, ונוהגים לברך בזמנה אפילו קורא לנשים. עיין שם. אלמא דנהגו לקרות ולברך בזמנה ליחיד.

גם הרשב"א ז"ל בפרקין מסיק, אף על גב דחש לה רב לדרב אסי [אסין], לפנים משורת הדין הוא דעבד. עיין שם. וכן הרב המאירי ז"ל בפרקין דף ז' עמוד א', פסק כרב דקורין אותה לכתחילה ביחיד והאיל חמנה. עיין שם.

והארחות חיים ז"ל דף ק"ט עמוד ב' כתב בשם הירושלמי, לא אמרו ברכה לאחריו אלא בצבור. עיין שם. וכן כתב נמי הכלבו ז"ל סימן מ"ה בשם הירושלמי, ומשמע דברכה שלפניה מברך ביחיד, ומינה דיחיד קורא וכמו שאמרו בירושלמי כנוצר לעיל אגן חמין רבנן וכו', ואחר כך כתב הארחות חיים ז"ל דף ק"ף עמוד א' אות י"ד מהר"ה והר"א הלוי ז"ל, דבעינן עשרה אף בזמנה והראב"ד ז"ל הכריע וכו' כמש"ל, וכתבו מקצת גאונים שאין מברכין על קריאת המגילה אם לא יהיה בעשרה לא לפניו ולא לאחריו, ואחר כך כתב משם הר"ם ז"ל שמברך אפילו ביחיד וכו', וכן מי שקורא לחולה או ליולדת צריך לברך לפניו ולאחריו וכו'. יעויין שם. ולפי זה אף על פי שהביא בתחילה לעיל מהירושלמי לא אמרו ברכה לאחריו אלא בצבור, מכל מקום כיון שאחר כך הביא מהר"ם ז"ל שהקורא לחולה או ליולדת דמברך לפניו ולאחריו, אלמא הכי קיס ליה, וכן מה שכתב לעיל ממקצת גאונים שאין מברכין וכו', וכנראה שנהגו רבינו גרשום ורב עמרם גאון ורב נחן גאון ז"ל, דלדידהו אין קורא ביחיד ולכן אינו מברך כיון שאינו חייב לקרות, ומכל מקום כיון דמסיים בדברי הר"ם, שמע מינה שסבירא ליה כוותיה, דיחיד קורא ומברך דליכא למימר

שאני חולה שאינו יכול לבוא לבית הכנסת לקרות בעשרה, וכן היולדת שהרי אפשר להביא עשרה בכיתו, וכיון דקורין לו ואין צריך עשרה אלמא דחייב היחיד לקרות ולכן מברך לפניו ולאחריו, ולא עוד אלא דבירושלמי בפרק ד' הלכה א', דשם איתא ענין הברכה שלאחריו, וזה לשונו. כיצד הוא מברך עליה זכיי טבחא אמר הרב את ריבך וכו'. עיין שם. ולשון זה משמע דקאמר כיצד הוא מברך על היחיד מיירי, אלמא דלאחריו יברך היחיד ולשון זה הכי איתא נמי במסכת סופרים בפרק י"ד הלכה ד'.

ועוד דשם בירושלמי דף מ"ה עמוד א' הכי איתא, אמר רבי שמואל בר אבדומא למדו ברכת התורה מברכת המזון אלא לרבים וכו', עיין שם שלא הזכיר מברכה אחרונה של מגילה שתהיה בצבור. ואפשר דבנוסחא דקמיהו הכי איתא, ומכל מקום אם איתא להירושלמי הנוכח איך הנהו רבוחא דלעיל דפסקו שהיחיד מברך לאחריו אמאי לא חשו להירושלמי, ומכל מקום אף דאיתא זה בירושלמי כיון דבש"ס דילן כתבו סתמא ולאחריו מברך במקום שנהגו לברך, דמשמע גם היחיד מברך מדלא קאמר מברכי, אם כן הירושלמי הוה הפך הש"ס דילן וקיימא לן כהש"ס דילן, ועוד לדעת הירושלמי דאינה אלא בצבור מאי שנא מברכות שלפניה שהם שלושה שמברכין ביחיד ולאחריו אינו מברך, ועוד יתבאר לקמן.

באופן שגראה שדעת הארחות חיים ז"ל, שהיחיד קורא ומברך.

אמנם הכלבו ז"ל הקדים דברי הר"ם מרונבוכך ז"ל, ואחר כך כתב מה שכתבו מקצת הגאונים ז"ל, כנראה דהכי קיימא ליה כוותייהו, שאף על פי שהביא גם כן לעיל מה שאמרו הירושלמי הנוכח, דמשמע דלפניה היחיד מברך, ומינה דקורא ביחיד, ומה שכתבו הר"ה והראב"ד ז"ל כמו שכתב הארחות חיים ז"ל, ואחר כך מה שכתב הר"ם, מכל מקום כיון דסיים דבריו כדברי הגאונים ז"ל ושינה מסדר הארחות חיים ז"ל, שמע מינה דהכי קיימא ליה שהיחיד אינו מברך ואינו קורא.

ורבינו הטור ז"ל בסיומן פסק, מגילה בזמנה ב"ד שהוא עיקר זמנה קורין אותה אפילו ביחיד לרי"ף, ור"ת כתב אפילו לחזור אחר עשרה אין צריך אלא לכתחילה קורין אותה ביחיד, ובהלכות גדולות פסק דוקא בעשרה, ורב עמרם ז"ל כתב צריך לחזור אחר עשרה ואם אי אפשר בעשרה או קורין אותה ביחיד, ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל. עד כאן דברו. ולכאורה דבריו אינם מובנים, דמה שכתב בתחילה קורין אותה אפילו ביחיד לרי"ף, רצונו לומר ואין

שלחן לחם הפנים

קס

צריך לחזור אחר עשרה ושכן משמעות הרי"ף ז"ל, ואם כן הוה ליה למימר וכן כתב ר"ת, ומלשוננו נראה שכתב ור"ת כתב אפילו לחזור וכו', משמע דזה ליתא כדעת הרי"ף ז"ל, דמינה ליה זה. ועוד מה שכתב ובהלכות גדולות פסק דוקא בעשרה, דמשמע שצריך לחזור עליהם להוציא ידי חובתו, ומדכתב אחר כך ורב עמרם ז"ל כתב צריך לחזור אחר עשרה, משמע דבהלכות גדולות לא סבירא ליה הכי, וזה ליתא. וכבר האריכו בביאור דבריו מרן ז"ל בבית יוסף, והבי"ח, והרב שולחן גבוה, והרב חסדי דוד ושאר פוסקים ז"ל, ומכל מקום מה שכתב ואם אי אפשר בעשרה אז קורין אותה ביחיד, וזה מנהיג דמני"ד ולא מרב עמרם ז"ל אדסליק מיניה.

ומרן ז"ל שם בבית יוסף כתב, והאי פלוגתא דרב ורב אסי, איכא לפרושי דלכתחילה היא אבל בדיעבד מודה רב אסי דיצא. עד כאן. ולכאורה קצת קשה שהרי בש"ס איתא ורב אסי אמר קורא אותה בעשרה, דמשמע שצריך לכתחילה לקרות בעשרה דומיא דרב שאמר קורין אותה ביחיד, כלומר לכתחילה, ואם כן מינה ליה לדעת רב אסי בדדיעבד מודה רב דבעשרה, שהרי רב קאמר קורין לפרושי בדדיעבד פליגי אבל לכתחילה מודה רב דבעשרה, ולכן סיים מרן ז"ל ואפשר אותה ביחיד דמשמע לכתחילה קורין אותה ביחיד, ולרב אסי בדיעבד נמי לא דבתרתייהו פליגי דלרב אפילו לכתחילה ביחיד, ולכן סיים מרן ז"ל ואפשר יצא. עד כאן. דכן מוכח מלשון הש"ס כדמפורש, ועיין לרבני האחרונים ז"ל בביאור דבריו. ועוד מה שכתב ורב עמרם היה אפשר לומר דמפרש פלוגתיהו בדדיעבד, אבל לכתחילה מודה רב דצריך לחזור אחר עשרה, ופסק כרב עד כאן. ולפי קוצר דעתי אינו מובן, שהרי לדעת רב שאמר קורין משמע לכתחילה קורין אותה ביחיד, ואין נאמר אבל לכתחילה מודה רב דצריך לחזור אחר עשרה, ולכן חזר לומר או אפשר דרב עמרם מפרש פלוגתיהו בלכתחילה, אבל בדיעבד מודה רב אסי דיצא. עיין שם. וזה מוכח יותר מלשון הש"ס כנזכר.

באופן שלדעת הטור ז"ל דצריך עשרה, ואם אי אפשר בעשרה קורא ביחיד וכדעת אביו הרא"ש ז"ל, וכן כתב ברמזים.

ובדרשות מהרי"ל ז"ל דף מ"ג עמוד ב' בהגה, הביא מה שכתב הרא"ש ז"ל, הקורא לחולה וכו' מברך לפניה ולאחריה. עיין שם.

ומעשה מפורש יוצא דאיכא ארבעה דיעות בענין קריאת המגילה, דאיכא מאן דסבירא ליה דבזמנה נמי בעינן לקרותה בעשרה והיחיד אינו קורא אותה, ואם קרא אותה אינו מברך לפניה ולאחריה, דכיון דפטור מקריאתה

סימן תרצ"ז

קמא

אין יברך. וזה דעת רבינו גרשום מאור הגולה, ורבינו נתן גאון, ורב עמרם גאון, והגאון בעל הלכות גדולות, ורא"מ, ורי"ז, והמרדכי, ורבינו ישעיה, ובעל הדברות, והר"ה בדיעה ראשונה, ור' אהרן הלוי, והכלבו ז"ל.

ואיכא מאן דסבירא ליה והיא דעת הראב"ד ז"ל שהביאו הארחות חיים והכלבו ז"ל, דאי איכא בעיר עשרה שקראו יכול היחיד לקרות, ומוכרח כיון דקורא מדינא מברך לפניה ולאחריה.

ואיכא מאן דסבירא ליה דבעינן עשרה ואם אי אפשר בעשרה חייב היחיד לקרות, והיא דעת רש"י, והרא"ש, והטור, והר"ה, וראב"ן, והראב"ד בהשגות, והרב מגיד משנה, והרב המנהיג, ורבינו שמחה, ורבינו ירוחם, והרב צידה לדרך, והרב האגור, והרב שלטי הגבורים, ורבינו ישעיה [הראשון].

ואיכא מאן דסבירא ליה דגם לכתחילה אין צריך לחזור אחר עשרה אלא שקורא ביחיד, והם רבינו הא"י גאון, ורבינו חננאל, והרי"ף, ורבינו תם, ורבינו יוסף איש ירושלים, ורש"י, ורבינו שמחה, ואור זרוע, והרמב"ם, והרמב"ן, והסמ"ג, והרוקח, והר"מ מרוטנבורק, והתשב"ץ, והרשב"א, והגהות מיימוניות, ורבינו שמריה, והר"ן, והריטב"א, והרב תמים דעים, והגאון בעל ספר העתים, ושכלי הלקט, וספר תניא, והרב האגודה, ורבינו שמואל, והרב המאירי, ובמנהגי הרא"ק ובהגה שם, ובהגה שבוירוש מהרי"ל, ובמנהגים של הגאון אייזיק טירני ז"ל, דהני כלהו סבירא להו לקרותה ביחיד דחייב בה, ומוכרח לומר שדעתם לברך לפניה ולאחריה, שהרי אמרין בש"ס דף כ"א עמוד א', הקורא את המגילה מברך לפניה ולאחריה, ובמקום שנהגו לברך לאחריה מברך הרב וכו'. עיין שם. ומדקאמר הקורא בלשון יחיד משמע דגם היחיד מברך לפניה ולאחריה. וכבר כתב רבינו הטור ז"ל סימן תרצ"ב, והאידינא נהגין לברך אחריה, ואם כן מברך גם לאחריה וזה ברור, דכיון דחייב בה לדעת הנך רבוותא ז"ל דקיימא לן כוותיהו שהם רבים, ובפרט לדעת הראב"ד ז"ל דאיכא בתי כנסיות בעיר שקוראין, אם כן גם היחיד קורא ומברך, ומה גם שכן כתבו להדיא ר"ת ורש"י בתשובה, ורבינו יוסף איש ירושלים, והרב המנהיג, והרב שכלי הלקט [והאור זרוע*] והרב צידה לדרך והר"מ והתשב"ץ והרב תמים דעים והרב בעל ספר העתים וה"ג* והרב האגודה, ובמנהגי הרא"ק ובהגה שם, ובהגה שבוירוש מהרי"ל, ובמנהגי הגאון אייזיק טירני, והארחות חיים. באופן דכלהו כתבו שמברך לפניה ולאחריה, וכן יש לומר בדעת הנך שאר רבוותא דסבירא

(* מילים אלה הם בסוף השורה והנוכח (שכרך את כתב היד) הדביק את המילים לשולי הדף, ולכן כתבתי על פי הנראה מחלקי האותיות הגלויות.

להו' דהיחיד קורא בזמנה והיינו בברכה, וכדמפורש בש"ס גבי ברכה הקורא וכו' מברך, וזה ברור ודוקא לדעת הסוברים שאין היחיד קורא, דאז אם קורא אינו מברך דמוציא שם שמים לבטלה כמו שכתב ר"נ ז"ל, מינה נמי לדעת הסוברים דיחיד חייב דשפיר מברך, ואף על גב דקיימא לן ספק ברכות להקל היינו דוקא כשהספק או המחלוקת בברכה וכמו שהבאתי לעיל מהרדב"ז ודעמיה, לא כן כשהמחלוקת במצוה עצמה אי חייב או לא, דאז כשמקיים המצוה מברך לדעתם.

ומעתה נבוא לדעת מרן ז"ל, והוא שבבית יוסף בסימנין, אחר שבאר דברי רב עמרם, ובעל הלכות גדולות, והרי"ף, ור"ת, והראב"ד, והר"ן, והטור, וארחות חיים, הביא מה שכתב המרדכי בשם רבינו גרשום יחיד הקורא את המגילה לא יברך לא לפניו ולא לאחריה דאמר רב אסי מגילה בעשרה, וכיון דצריך עשרה יחיד לא מחייב לקרות, והיכי מברך הא הוה ליה מוציא שם שמים לבטלה, וכן כתב בארחות חיים שכן דעת מקצת גאונים ושהרי"ם כתב שמברך אפילו ביחיד, עד כאן לשונו. ומתוך מה שנתבאר יתבאר לך שדעת כל הפוסקים חוץ מבעל הלכות גדולות היפך דעת מרדכי, הילכך נקטינן כדברי הר"ם שמברך אפילו ביחיד. עד כאן דברו. ולפי קוצר דעתי הקושי מוגש בזה כמה שכתב, שדעת כל הפוסקים חוץ מבעל הלכות גדולות, שהרי גם רב עמרם ומקצת גאונים שהביא הארחות חיים ז"ל, גם המה בכלל דברי הרב בעל הלכות גדולות, והם כדעת המרדכי. ועוד מה שכתב הפך דעת המרדכי, הוה ליה לומר הפך דעת רבינו גרשום שמביא המרדכי, דזה אינם דברי המרדכי אלא דברי רבינו גרשום שכתבם בשמו. ועוד בדין יחיד אי קורא המגילה בזמנה לא דיבר כלום, אלא לענין ברכה שמברך, ואם כן בתחילה הוה ליה למימר היחיד קורא וכו', ואחר כך יאמר ומברך לפניו ולאחריה, שלא כדעת המרדכי ואף על פי דבכלל מאתים מנה, דכיון שכתב דיחיד מברך מינה נשמע דחייב לקרות, מכל מקום העיקר הוא להורות דין הקריאה שבו נחלקו הנך פוסקים שמביא שם, ואחר כך דין הברכה. והנה מה שכתב שדעת כל הפוסקים, נראה שכוונתו על הרי"ף ור"ת והטור והרא"ש והראב"ד והר"ם, כלומר שדעת הרי"ף ור"ת היחיד קורא, ודעת הרא"ש והטור קורא בעשרה, ואם אי אפשר בעשרה קורא ביחיד, ודעת הראב"ד שמביא ארחות חיים, אי איכא עשרה בעיר שקראו היחיד קורא, ולכלהו היחיד קורא בברכה לפניו ולאחריה, והיינו דקאמר שדעת כל הפוסקים חוץ וכו', הילכך נקטינן וכו', ומכל מקום הוה ליה למימר נקטינן כהרי"ף ור"ת וכו' והר"ם דמברך ביחיד, כיון שזה דעת כל הפוסקים חוץ מבעל הלכות גדולות, ועוד נראה דמה שכתב נקטינן כהר"ם שמברך אפילו יחיד.

משמע דאין צריך לחזור אחר עשרה, וזה הפך דעת הרא"ש והטור שמביא, ושכן פסק בשלחן ערוך כאן סעיף ח"י כנוצר לעיל. באופן שדברי קדשו לא זכיתי להבינם.

ומכאן מקום מבואר בדעתו של מרן ז"ל, שהיחיד מברך ומיירי לפניו ולאחריה, הפך מה שכתב המרדכי שאמר שאינו מברך לפניו ולאחריה, וכדעת הר"ם שמברך לפניו ולאחריה. ואף על פי דבכמה מקומות חושש מרן ז"ל לספק ברכות, ואם כן איך כאן לא חש ופשיט ליה דמברך. שאני הכא דהמחלוקת הוא במצוה ולא בברכה כמו שכתבתי לעיל וכמו שאכתוב נמי לקמן מהרדב"ז ז"ל ודעמיה.

אמנם לכאורה קשה ממאי דאמרין בפרק ערבי פסחים דף קט"ו, אמר ר' אלעזר כל דבר שטבולו במשקה צריך נטילת ידים. עיין שם. והביאה מרן גופיה ז"ל בבית יוסף סימן קנ"ח על מה שכתב הטור ז"ל שם, וכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים, דהטור ז"ל לא הזכיר אם מברך על נטילה זו או לא. אמנם בסימן תע"ג כתב שמברך על נטילת ידים, וכתב בשם הר"ם שהאידנא אין צריך נטילה לדבר שטבולו במשקה ועל כן לא היה מברך על נטילה על טבול הראשון וכן כתב בעל העיטור ולא נהירא, וכן כתבו הגאונים שצריך לברך וכו'. וכתב שם מרן ז"ל בבית יוסף, אין דבריו נכונים, דכיון דפלוגתא היא אם צריך נטילה טוב שלא לברך. עד כאן. וכן בבית יוסף סימן קנ"ח הביא כמה רבוותא ז"ל דחולקין אם צריך נטילה, וכן אם מברך, וכתב וכיון שיש חולקים בדבר יש לחוש מלברך. יעויין שם. וכן פסק בשלחן ערוך סימן קנ"ח סעיף ד', ובסימן קע"ג סעיף ו', דיטול ידיו ולא יברך. עיין שם. אלמא אף על פי שחולקים בעשיית המצוה אם נוטל או אינו נוטל, מסיק דנוטל ואינו מברך מכוח הספק. ואם כן למה לא חש במגילה שלא לברך ואח"כ במכל שכן, ומה בנטילה זו דערב פסח שיטת הש"ס שצריך ליטול לדבר שטיבולו במשקה, ועם כל זה נחלקו בו הפוסקים ומסיק דנוטל ואינו מברך, קל וחומר למגילה דבש"ס נחלקו בה אם היחיד קורא או אינו קורא, דמסיק דקורא ומברך. אמנם יש לומר דבשלמא גבי מגילה דאיתמר בש"ס הקורא מברך לפניו וכו', דמשמע דכל שהוא קורא בין לדעת רב ביחיד בין לדעת רב אסי שהוא בעשרה, ולכן כשנחלקו הפוסקים ז"ל אי כדעת רב או כדעת רב אסי, מסיק מרן ז"ל דקורא ומברך כיון דהברכה נאמרה בש"ס גם ליחיד, אמנם גבי נטילה ידים לדבר שטיבולו במשקה, דלא אמרו שמברך עליה אלא דהפוסקים ז"ל נחלקו בעיקר הנטילה, ומינה דיש מחלוקת בעיקר הברכה כיון דליכא בש"ס

דמברך, לכך חש לה מרן לספק ברכות. ובוזה יתיישב מה שכתב הרב ראש יוסף ז"ל בסימנין על דברי מרן ז"ל, דפסק לברך ולא חש לספק ברכות, ושכן חש בסימן תע"ג גבי ברכת נטילת ידיים לדבר שטבולו במשקה. עיין שם. ולפי האמור נראה דשאני מגילה דברכתה מפורשת בש"ס בין ליחיד בין לעשרה, לא כן גבי נטילת ידיים לא אמרו בש"ס שמברך.

והנה מרן ז"ל בבית יוסף ביורה דעה סימן רס"ה, הביא מחלוקת הפוסקים אי אבי הבן מברך שהחיינו או לא, ובשלחן ערוך פסק לברך, דזו מחלוקת בברכה ואמאי לא חש לספק ברכות. יש לומר דשאני ברכת שהחיינו משאר ברכות, וכמו שכתב הב"ח ז"ל באורח חיים סימן כ"ט, דגבי ברכת שהחיינו שמברך על שמחת לב האדם, יכול לברך אף על פי שאינו ודאי חייב לברך, ואינו עובר על לא תשא אם הוא שמח ומברך לו יתברך על שהחיינו וקיימיה עד הזמן הזה. יעויין שם. ועיין להרב אליה רבה ז"ל סימן כ"ב סעיף א', והרב בני חיי ז"ל סימן תל"ב, והרב ערך השלחן ז"ל סימן רכ"ג, והרב פתח הדבור ז"ל סימן כ"ב אות ב'. עיין שם. באופן שלדעת מרן ז"ל יש חילוק בין שהחיינו לשאר ברכות, ולכן לא חש לספק ברכות. ועוד שכתב הרב בית דוד ז"ל סימן שנ"ט דף צ"ג עמוד ג', דיש חילוק בין ברכת הוראה שאינו אומר בה וצונו שאינו מוציא שם שמים לבטלה, אלא דחזור ומורה לה' ולא שייך ביה לא תשא. יעויין שם. ועיין נמי להרב הלכות קטנות ז"ל חלק א' סימן רס"ד. עיין שם. ולפי זה בברכת שהחיינו אף על גב דפליגי בה יכול לברך, וליכא בזה חשש מוציא שם שמים לבטלה, כיון שאינו אומר בה וצונו, שאינה ברכת המצות אלא שמברך לה' ושמח שהחיינו דהוי כברכת הוראה. באופן שלדעת מרן ז"ל בבית יוסף, שהיחיד מברך על המגילה בין מלפניה בין מלאחריה, כיון שחייב בקריאתה.

ושכן נראה דעתו בשלחן ערוך בכמה מקומות, חדא ממה שכתב בסימן תרצ"ב סעיף א', הקורא את המגילה מברך לפניו ג' ברכות וכו'. יעויין שם. וכיון דנקט בלשון יחיד דקאי על כל מי שקורא בין יחיד בין שליח צבור. ועוד דמור"ם ז"ל שם הגיה, ואין לברך אחריה אלא בצבור. עד כאן. אלמא שדעת מרן ז"ל בשלחן ערוך שהיחיד מברך גם לאחריה. ועוד שפסק שם סעיף ג', אף על פי שיצא כבר מברך להוציא אחר י"ח. עד כאן. אלמא דגם לאחר שהיחיד יודע לברך, מברך להוציא, אם כן גם היחיד מברך ומיירי בין לפניו בין לאחריה. וכן ממה שכתב בשלחן ערוך סימן תרפ"ח סעיף ז', המפרש בים והיוצא בשיירא ואינו מוצא מגילה להוליך עמו יקראנה בי"ג

סימן תרצ"ב

קפה

או בי"ב או בי"א בלא ברכה. עד כאן. אלמא דוקא כשקורא היחיד בלא זמנה שאינו מברך, אמנם כשקורא בזמנה מברך, דמבואר לו נמי בסימן תרפ"ח סעיף ח"י דאם אי אפשר בעשרה קורא אותה ביחיד, ושם הגיה מור"ם ז"ל כשהיחיד קורא אותה בזמנה צריך לברך עליה, עיין שם מבית יוסף. אלמא שיחיד כשקורא מברך. וכן ממה שכתב בשלחן ערוך שם סימן תרפ"ח סעיף י"ז, מנהג כל ישראל שהקורא קורא ופושט כאגרת להראות הנס וכשיגמור חזור וכוונתו כולה ומברך. עד כאן. ומדנקט נמי שהקורא קורא, משמע אפילו יחיד שמברך עליה אחר שכוונתו דוקא. באופן שגם בשלחן ערוך גילה דעתו שהיחיד מברך עליה לפניו ולאחריה, וכדמסיק נמי בבית יוסף כנזכר לעיל, ואם כן לא מיבעיא בברכות שלפניה אלא אפילו ברכה שלאחריה ואם כן אף על פי שבבית יוסף סימן תרצ"ב הביא מה שכתב הארחות חיים מהירושלמי, שאין לברך לאחריה אלא בצבור, לא חש לה, ומה שמביאו שהוא מאסף לכלל המחנות, וכמו שכתב הכנסת הגדולה ז"ל יורה דעה סימן ל"ה.

ומור"ם ז"ל בדרכי משה סימן תרפ"ח, פסק דבמנהגים שלנו כתוב דמגילה בזמנה קורין אותה ביחיד וכו'. עיין שם. והוא מה שכתב במנהגי הגאון אייזיק טירני ז"ל כמו שהבאתי לעיל. ובהגה בסימן תרפ"ח סעיף ח"י פסק למה שכתב מרן בית יוסף, דכשהיחיד קורא אותה צריך לברך עליה. עד כאן. אמנם בדרכי משה סימן תרצ"ב הביא מה שכתב הכלבו מהירושלמי, שאין לברך אחריה אלא בצבור. עיין שם. וכן כתב בהגה שם סעיף א'.

ומהריק"ש ז"ל בערך לחם שם סימן תרצ"ב סעיף א' כתב, ומברך בצבור. עד כאן. כנראה דעל כל הברכות קאמר, וסבירא ליה שאין היחיד קורא אותה בזמנה.

והרב הלבוש ז"ל סימן תרפ"ח סעיף ז', פסק לדין המפרש בים וכו' שיקרא בלא ברכה, ובסימן תרצ"ב סעיף א' פסק, שהיחיד מברך עליה בזמנה אבל לאחריה בצבור. יעויין שם. אלמא דחש להירושלמי ולדעת רבו מור"ם ז"ל, ולפי זה מה שכתב בסימן תרפ"ח סעיף ח"י דאם אי אפשר בעשרה יקראנה ביחיד ויברך עליה, וכן הך דסימן תרפ"ח מיירי בברכה שלפניה, ומכל מקום כיון דמסתמיות דברי הש"ס דילן שאמרו הקורא מברך לפניו ג' ברכות ולאחריה מברך וכו' במקום שנהגו, וכבר העד רבינו הטור ז"ל דהאידנא נהגו לברכה, אם כן שפיר דמי לברך גם לאחריה וכדעת מרן ז"ל.

ושכן רבנות קמאי ז"ל לא חשו להירושלמי ופסקו לברך גם לאחריה, והם רש"י בתשובה, והתוספות, ורבינו יוסף איש ירושלים, והרב שבלי הלכת, והרב בעל העתים, והרב תמים דעים, והרב אור זרוע, והגהות אשרי, והר"מ, והתשב"ץ, והגאון אייזק טירני, ומנהגי הרא"ק, והרב המנהיג, והרב צידה לדרך, והרב האגודה, והגהות מהר"ל ז"ל, דכלהו רבנותא כתבו שמכרן היחיד לפניה ולאחריה וכפשיטות הש"ס דילן, ולכן לא חשו להירושלמי. ומה גם מאי דאחמר בש"ס דילן, פסקוהו הר"ף והרמב"ם בפרק א' מהלכות מגילה הלכה ג', והרא"ש ז"ל בפרק א' סימן א', ורבינו הטור סימן תרצ"ב, והסמ"ג ז"ל עשין ד', דמסתמית דבריהם מירי בין כשקורא ביחיד בין כשקורא בצבור, שלא חלקו בזה, ובין בברכות שלפניה ובין שלאחריה, ושכן פסק מרן ז"ל בשלחן ערוך שם.

ומה גם לפי דעת דברי הרב הלכות קטנות ז"ל חלק א' סימן רס"ד, בברכה זו שלאחריה, שנשאל במקום שנהגו שלא לברך אחריה אם יכול לברך או לא. והשיב דכיון דהיא ברכה שבח והודאה יכול לברך. עיין שם. אלמא שאפילו במקום שנהגו לשלא לברך אותה יכול לברך וליכא בזה חשש ספק ברכה לבטלה כיון שלא נהגו לברכה, מכל שכן במקומות שנהגו לברך אותה שגם היחיד יכול לברכה ואין בזה ספק ברכות, כיון שזו ברכה שבח והודאה, ואם כן אף על פי שלדעת הירושלמי שאין לברכה כי אם בצבור, כיון דבש"ס דילן וכל הנך רבנותא פסקו לברך אותה גם היחיד, שפיר דמי לברך אותה ואין בזה ספק ברכות.

ויותר מזה ביאר הרדב"ז ז"ל בשניות חלק ב' סימן תרס"ה, דנשאל בזה אם היחיד מברך, והשיב שלדעת האומרים שהנשים יכולות לברך על מצות עשה שזמן גרמה שהם פטורות ואם רצו לעשותן יכולות לברך, מכל שכן הכא שיכול לברך, שהרי בר חיוב אם היו שם עשרה, והוי יודע שאפילו אנו אומרים ספק ברכות להקל או מחלוקת בברכות, הני מילי בזמן שהספק או המחלוקת בברכה עצמה, אבל אם נפל מחלוקת בעשיית המצוה, מברכין עליה, וכן כתב בספר כפתור ופרח וכו', ואם כן בנדון דידן כבר ידעת שהקורא את המגילה חייב לברך וכו', אבל במקרא מגילה רוב הפוסקים פסקו כרב, דיחיד חייב לקרואה וממילא שחייב לברך לפניה ולאחריה. יעויין שם. וכן כתב שם סימן רפ"ט וסיים, שהוי לדעת אותו פוסק שפיר מקיים המצוה, תדע שהרי מצות תפילין יש בה מחלוקת ולא ראינו מי שנמנע מלברך עליהם. עיין שם.

הראתה לדעת דמנ"ר פשיט ליה שמכרן לפניה ולאחריה וליכא בזה סוג מה שאמרו ז"ל ספק ברכות להקל, כיון דשפיר מקיים המצוה לדעת

הפוסקים דחייב היחיד, הוא הדין נמי שמכרן, וכדעת מרן ז"ל שכן דעתו מדלא חש לספק ברכות כמנהגו בכמה מקומות. ועיין גם כן להרב כן פורת יוסף ז"ל דף נ"ב עמוד ד' סימן כ"א, שהביא מה שכתב הרדב"ז ז"ל כנזכר.

ולפי זה מורה שדעת הפוסקים כרב דיחיד בזמנה קורא היינו בברכה לפניה ולאחריה, כיון שלדעתם מקיים המצוה, שפיר דמי שמכרן נמי.

והרב כנסת הגדולה ז"ל סימן תר"ץ הגהות בית יוסף, הביא ממהר"ל בתשובה סימן ג' שם מכרן היחיד, ומהר"ו כתב בתשובה סימן נ"ו שאינו מברך. יעויין שם. ואיכא טעות בשניהם, דמה שהביא ממהר"ל בתשובה צריך להיות בדרשותיו, והוא מה שכתב בהגה בדרשותיו ב"ב עמוד ד' כנזכר, דזה ליתא בתשובות מהר"ל ז"ל כמבואר. גם מה שכתב בשם מהר"ו ז"ל בתשובה סימן נ"ו, צריך לומר סימן מ"ה כדמפורש.

ובשיורי כנסת הגדולה ז"ל שם סימן תר"ץ הגהות בית יוסף אות י"ז, הילכך נקטינן כדברי הר"מ ז"ל דיחיד צריך לברך וכו', נ"ב וכן כתב בספר האגודה ובמקום אחר כתבתי בשם מהר"ל ז"ל בתשובה סימן נ"ז דאין לברך והוא טעות סופר וצריך לומר סימן מ"ג. ע"כ פירוש לפירושו דגם זה התקנה טעות, שהרי מהר"ל שהביא במהדורא ראשונה דעתו לברך, וכאן אמר דאין לברך, אם כן דעתו על מהר"ו ז"ל שמביא שם דאין לברך וגם זה התקון שכתב וצריך לומר סימן מ"ג גם זה טעות וצריך לומר סימן מ"ה.

כתב עוד אמר המאסף רבינו המחבר ז"ל סתם וכתב דנקטינן כדברי הר"מ ז"ל דצריך לברך, ומשמע בין לפניה בין לאחריה, וכן כתב בדרשות מהר"ל ז"ל, מי שקורא לחולה ולילודת מברך לפניה ולאחריה וכו', וכן בספר הקצר לא כתב חילוק בין יחיד לצבור לא בברכה ראשונה ולא בברכה אחרונה, גם לא ראיתי לפוסקים ז"ל חילוק בזה, ויש לתמוה על רבינו המחבר ז"ל שכתב בסימן תרצ"ב, שכתוב בארחות חיים בשם הירושלמי שלא אמרו ברכה לאחריה אלא בצבור, ולא כתב חולק על זה, ואם נאמר דמה שאמרו כאן דנקטינן כהר"מ ז"ל דצריך לברך אפילו ביחיד, על ברכה ראשונה קאמר, יש לתמוה למה לא ביאר בספר הקצר דברכה ראשונה (טעות הוא וצריך לומר אחרונה) אין מברכין אותה אלא בצבור. עד כאן דברו. אם כן פשיטא ליה בדברי מרן ז"ל מדלא חילק, שמע מינה דמירי גם בברכה אחרונה, ולכן תמה על מה שכתב בבית יוסף סימן תרצ"ב בשם הירושלמי, ומכל מקום נוכל לומר כמש"ל דמה שהביא מארחות חיים מהירושלמי, אפשר בדרך אגב קאמר לה, מדהביא מניה על מה שחזתמן

בשנים דאין זה בשנים, נקט גם מ"ש מהירושלמי, דאם לא כן תקשה דאין לא חילק בבית יוסף ובשלחן ערוך.

אמנם מה שכתב בדברי מרן ז"ל, ואם נאמר דמה שאמרו כאן דנקטינן כהר"ם וכו', על ברכה ראשונה קאמר, לפי קוצר דעתי אחר המחילה, דאין מצוין למימר הכי מכמה אנפי, חדא כיון שכתב דנקטינן כהר"ם דיחיד מברך, כיון דמפורש כהר"ם בתשב"ץ ז"ל סימן קע"ו, ברכה שלפניה ושלאחריה, אם כן גם דעת מרן ז"ל דנקט כוותיה בהכי מיירי, ועוד מדהביא דברי המרדכי לדעת רבינו גרשום דיחיד אינו מברך לפניה ולאחריה, ועלה קאמר שדעת כל הפוסקים הפך דעת המרדכי ונקט כוותיה וכהר"ם, אם כן הפך גם מ"ש ולאחריה, שהמרדכי קאמר אינו מברך ומרן ז"ל מברך וכדעת הר"ם ז"ל, דאם סבירא ליה דברכה אחרונה אינו מברך זה לא היה הפך המרדכי. באופן דנראה דעת הרב שייך כנסת הגדולה ז"ל כדברי מרן ז"ל שמברך גם לאחריה. ומכל מקום לפי קוצר דעתי קשיא לי על שניהם, על מרן ז"ל והרב שייך כנסת הגדולה ז"ל, על מרן ז"ל דנקט כהר"ם שכתב שמברך עליה ביחיד, דמשמע דזה ליתא כי אם בהר"ם שהביא האחרות חיים, שהרי כמה רבנותא קמאי ז"ל דהכי כתבו להדיא כדמפורש לעיל. וכן [על] הרב שייך כנסת הגדולה ז"ל דלא זכר כי אם מה שכתב מהרי"ל ז"ל, שהרי כל הנהגות רבנותא ז"ל כתבו כן להרי"א, וכן כתב הרב משה ז"ל שהביאו בשם מהר"י ווי"ל [סימן] תרפ"ט [צ"ל] תר"ז] וכן הרדב"ז ז"ל כנוכר, ועיין בי"ח ז"ל סוף סימן זה.

וכן כתב הרב אליה זוטא ז"ל סימן תרצ"ב סעיף ה', ובספרו אליה רבה שם סעיף ח', על מה שכתבו הלבוש ז"ל ומור"ם כהגה, שאין לברך אחריה ביחיד, כן כתב בבית יוסף בשם ירושלמי. עד כאן. ולא זכר שכן כתב מור"ם בורכי משה בשם הכלבו ז"ל. וכתב עוד וצריך עיון דבמנהגים משמע דמברכין ביחיד, וכן כתב במטה משה סימן תתר"ח בשם מהר"ו ולא הוכיחו מהירושלמי, וכן מצאתי בשבלי הלקט דף כ"ב [וכו'], גם בבית יוסף סימן תר"ץ משמע דמברך, ולכן לא כתבו בשלחן ערוך. ובאליה רבה הוסיף גם ממהרי"ל וסבירא ליה דלא קיימא לן כהן ירושלמי, וכ"מ בספר המנהגים סימן י"ד. יעויין שם. וקצת קשה שלא זכר משאר רבנותא ז"ל הנוכרים לעיל, דכן כתבו להדיא, דהיחיד מברך לפניה ולאחריה.

וכן הרב באר היטב ז"ל שם סימן תרצ"ב סעיף ד', הביא מה שכתב הרב אליה זוטא ז"ל הנוכר בשם הרב פוסקים, לברך היחיד. עיין שם. ולא זכר ממה שכתב בספרו אליה רבה וכמבואר.

והרב תפלה לדרד ז"ל דף פ"ה עמוד ב', כתב מה שכתב הרב בית יוסף סימן תר"ץ, דכשהיחיד קורא אותה בזמנה צריך לברך עליה אבל לאחריה פסק מור"ם בהגה סימן תרצ"ב סעיף א', דאין לברך אלא בצבור, אבל הרדב"ז סימן תרס"ה כתב להדיא לברך לפניה ולאחריה, וכן כתב הרב באר היטב ז"ל סעיף קטן ג', וכן כתב מטה משה וכו', ועיין שייך כנסת הגדולה הגהות בית יוסף סעיף קטן י"ז. עד כאן דברו. ומה שכתב בתחילה מבית יוסף דהיחיד צריך לברך עליה, ואחר כך כתב אבל לאחריה פסק מור"ם וכו', משמע דלמרן אינו מדבר כי אם על שלפניה אבל לאחריה אינו מדבר כלום, וזה ליתא. דמשמעות דברי מרן ז"ל גם על שלאחריה. ועוד מה שמביא ממור"ם ז"ל כהגה דאין לברך אחריה אלא בצבור, משמע דזה ליתא כי אם במור"ם ז"ל, והרי גם מרן ז"ל בבית יוסף הביא מהאחרות חיים בשם הירושלמי כן, ואי סבירא ליה דמרן ז"ל כבר גילה דעתו בבית יוסף שקאי גם לאחריה, אם כן מאי קאמר אבל לאחריה פסק מור"ם וכו', דכיון שדעת מרן ז"ל בהכי מיירי, הוה ליה לפרש בדעת מרן ז"ל כן, ועוד מדהביא אחר דעת מור"ם ז"ל מהרדב"ז והרב באר היטב ומטה משה, ועיין גם להרב שייך כנסת הגדולה ז"ל, משמע דהכי סבירא ליה לברך גם לאחריה, אמנם בדף פ"ו עמוד א' כתב לענין ברכה שלאחריה תליא במנהג, ופסק בשלחן ערוך סימן תרצ"ב סעיף א' דאין לברך אחריה אלא בצבור, והרב באר היטב וכו' ופה ירושלים ת"ו אין מברכין לאחריה אלא בעשרה. יעויין שם. ומה שכתב משלחן ערוך, טעות וצריך לומר כהגה, דאלו לדעת מרן ז"ל מברך גם לאחריה, ומה גם מדהגיה מור"ם עליו ז"ל כנוכר. גם מה שכתב מנהג ירושלים ת"ו דאין מברכין אלא בעשרה, שאלו על זה לכמה חכמים שלוחי עיר הקודש ירושלים ת"ו, ואמרו שמברכין עליה לאחריה גם ביחיד. הן אמת דזה אינו מתברר כל כך, יען כי החכמים בודאי שמתפללים בבית הכנסת בעשרה ואינם רואים ליחידים שמתפללים בביתם אם מברכין או אין מברכין, מכל מקום מדקוראין בביתם להוציא את נשותיהם ובני ביתם, מוכרח דהיו מברכין ולכן העידו שמברכין לאחריה ביחיד גם כן.

והרב תחד יצחק ז"ל מערכת מ' אות מ"ג מגלה דף י"ט סוף עמוד א' [צ"ל עמ' ב'], הביא מה שכתב הלק"ט ז"ל חלק א' סימן רס"ד, דבמקומות שלא נהגו לברכה יכול לברך, דבברכת השבח ליכא ברכה לבטלה, ובעל באר היטב סימן תרצ"ב וכו', והביא שם מנהג מנוסב שלא לברך ומנהג איטאליא ופירארה לברך, וכן מנהג הרב מורה צדק כמהר"ר הרופא יוסף ברוך קוץ לברך, וכן הרב אביו ז"ל ושכן מנהג כל ישראל לברך. עיין שם.

והרב שלחן גבוה ז"ל סימן תר"ץ סעיף מ"ב, מקשה על מרן ז"ל דאין פסק לברך הוה ליה ספק ברכות ולהקל, וכך דרכו של רבינו וכו', ועוד קשה למה לא פסק כן בספר הוה שגם היחיד מברך כמו שכתב בבית יוסף, לכך נראה לעניות דעתי דשתיים אלה חדא מתרצא בירך חברתה, דאף על גב ד[בבית יוסף] פסק יחיד מברך, כשכא לסדר ספר זה הדר ביה ולא הכריע [וכו'], ולענין מעשה נראה לעניות דעתי שטוב [ש]לא יברך. עיין שם. וקצת קשה במה שלא הביא גם כן ממה שכתב הרב בית יוסף בשם ארחות חיים מהירושלמי, אמנם הא ליתא דמה שמקשה הוא גם על ברכות שלפניה. ומכל מקום לפי קוצר דעתי ליתא, דמה שהקשה על מרן ז"ל איך פסק לברך דהוה ליה ספק ברכות, כבר מפורש שאין ספק זה בברכה אלא במצוה עצמה, ולכן מרן ז"ל לא חש לספק ברכות. גם מה שמקשה למה לא פסק כן בספר הוה שגם היחיד מברך, גם בזה אחר המחילה דכיון שמבואר לעיל דמפורש בשלחן ערוך בכמה מקומות שמברך וכו', אין לך גלוי גדול מזה, ומה גם מדהגיה מור"ם ז"ל אבל לאחריה בצבור, משמע ליה דמה שכתב מרן ז"ל בשלחן ערוך קאי ליחיד גם כן. ועוד ממה שכתב מרן ז"ל בשלחן ערוך שם סימן תרצ"ב סעיף ג', וזה לשונו. אף על פי שיצא כבר מברך להוציא אחר ידי חובתו. עד כאן. ולשון זה מיידי ליחיד, מדקאמר להוציא אחר אלמא דגם היחיד מברך לעצמו אחר מברך לו*, הרי שמפורש יוצא לדעת מרן ז"ל בשלחן ערוך שהיחיד מברך, ומיירי בין לפניו בין לאחריה, וגם מזה משמע דלא חש למה שכתב בבית יוסף סימן תרצ"ב בשם הירושלמי. ועוד דהרב שולחן גבוה ז"ל הנוכח דתפס בפשיטות דזה נזכר בבית יוסף ולא פסקו בשלחן ערוך ולכן מסיק דלמעשה אינו מברך, קצת קשה, שהרי מגי"ר ז"ל הביא בכלליו בריש ספרו מכמה רבנותא ז"ל דאין לפסוק דין משלחן ערוך כי אם מבית יוסף. יעויין שם. וכיון שכן אף דלידידה שלא נזכר זה בשלחן ערוך, כיון דכך הסכים בבית יוסף איך לא פסק כוותיה, ומכל שכן דגם בשלחן ערוך פסק כן וכדמפורש, וזה ברור לפי קוצר דעתי.

והרב אות לטובה ז"ל סימן ל"ב נשאל בזה, והביא מה שכתב מרן ז"ל בבית יוסף סימן תרצ"ב מהירושלמי, וכן מה שכתב מור"ם ז"ל בהגה, ומה שכתב מרן ז"ל בבית יוסף סימן תר"ץ, וכן מה שכתב הרב שיירי כנסת הגדולה ז"ל, וכתב דעיקר דברי מרן ז"ל בית יוסף שיחתו צריכה תלמוד גדול

(*) בגלל קוצר דעתי לא יכולתי לדרת לסוף דעתו של הרב המחבר זצוק"ל בהבנת משפט זה ואולי צ"ל: אלמא דגם [אם אין] היחיד מברך לעצמו אחר מברך לו. או אולי צ"ל: אלמא דגם היחיד מברך לעצמו [ואן] אחר מברך לו. הרחמן יאיר עיניו בתורתו.

לעניות דעתי במה שכתב שדעת כל הפוסקים הפך דעת המרדכי, דאדרבה הרב בעל הלכות גדולות וארחות חיים ומקצת גאונים מסכימים לדעת המרדכי, וגם הא דאיתי מרן גופיה לקמן סימן תרצ"ב הא דהירושלמי וכו' אבל הר"ם לחודיה הוא דסבר שמברך אפילו ביחיד, ואם כן אמאי קאמר מר שדעת כל הפוסקים הפך דעת המרדכי, ואם תאמר שראה מלבד זה שום פוסקים דמסייעי להר"ם הוה ליה למודעי, אשר מכוח זה הוה אפשר לעניות דעתי דהדר ביה מרן ממה שכתב בסימן תר"ץ, ומסכים הולך לסברת המרדכי משום דרבים קיימי כוותיה, וגם דברי הירושלמי בברכה שלאחריה דמסייעי בזה לסברת המרדכי ודלא כהר"ם וכו', ובענין ברכה שלאחריה נקטין כסברת מור"ם, וגם בברכה ראשונה יותר טוב להחמיר שלא לברך. יעויין שם. והנה מה שכתב שאדרבה הרב בעל הלכות גדולות וארחות חיים ומקצת גאונים מסכימים לדעת המרדכי, הוואה יראה שדעת מרן ז"ל במה שכתב שדעת כל הפוסקים הפך המרדכי, קאי להפוסקים שהביא שם, והם הרי"ף, ור"ת, והראב"ד, והרא"ש, והטור, וארחות חיים. והר"ם, דכלהו סבירא להו הפך דעת המרדכי, ואף על גב דהראב"ד דעתו כשלא קראו בעיר בעשרה אינו קורא ביחיד, מכל מקום בדאיכא עשרה שקראו קורא גם ביחיד, וגם דעת הרא"ש והטור ז"ל שאם אינו מוצא עשרה קורא ביחיד, ולדעת כלהו קורא בברכות לפניו ולאחריה, וכן דעת הר"ם ז"ל, ועל זה כתב מרן ז"ל שדעת כל הפוסקים ז"ל הפך דעת המרדכי ז"ל, וקצת קשה שלא השגיח בכל זה הרב אות לטובה ז"ל. ועוד דמלבד מה שכתב מרן ז"ל בבית יוסף דמסכים לברך, אלא שכן דעתו בשלחן ערוך כמו שהבאתי לעיל. ומה שכתב בבית יוסף סימן תרצ"ב מארחות חיים והירושלמי, לאו להלכה אמרה כיון שלא גילה דעתו כמו שגילה בסימן תר"ץ, אלא כיון שדרכו שמאסף לכל המחנות בבית יוסף, כמו שכתב הרב כנסת הגדולה ז"ל יורה דעה סימן ל"ה, לכך הביא זה בבית יוסף, ומכל זה מוכח דלא הדר ביה מרן ז"ל.

והרב ראש יוסף ז"ל סימן תר"ץ דף פ"א עמוד ג', הביא מה שכתב מרן ז"ל בבית יוסף הילכך נקטין כדברי הר"ם שמברך אפילו ביחיד שכתב, וזה לשונו, ולי הצעיר נראה דכיון דקיימא לן דברכות אינם מעכבות, כיון דלבעל הלכות גדולות אין לברך, וגם לרבינו גרשום ולמקצת גאונים מן הראוי הוא שלא לברך שמה ישא שם שמים לבטלה, וכמו שכתב גם כן הרב בהלכות פסח סימן תע"ג וכו'. עיין שם. ולפי קוצר דעתי אחר המחילה, שהרי לבעל הלכות גדולות ורב גרשום ומקצת גאונים, לא כתבו שלא לברך, אלא שהיחיד אינו קורא, ודוקא הרב רבינו גרשום מאור הגולה ז"ל שכתב שאינו מברך, ואף על פי שהאמת כן מדסבירא ליה שאין היחיד קורא, ומשמע שאם קורא אינו מברך.

מכל מקום כמה רבנות ז"ל פסקו שבזמנה ביחיד, ושכן דעת מרן ז"ל, ואם כן לירידהו מברך נמי שהרי לא נחלקו בברכות אלא בקריאה, וכמו שכתב הרדב"ז ז"ל ושכן דעת מרן ז"ל, ומה גם דשלשת עמודי ההוראה שהם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל, שעליהם סומך מרן ז"ל בפסקיו כמו שכתב בהקדמתו לבית יוסף, כלהו מסכימים דבזמנה ביחיד, וגם לדעת הרא"ש ז"ל אם אי אפשר בעשרה קורא ביחיד, ולירידהו מברך נמי לפניה ולאחריה, ולכן נקט כהר"ם שמברך והוי כדעת הגהה תלחא עמודי ההוראה. ומה שמקשה מסימן תע"ג כבר ישבתי קצת לפי קצור דעתי לעיל.

והרב"ח ז"ל סוף סימן תר"ץ מסיק, לענין הלכה כבר התבאר דהרי"ף ורבינו חם ורבינו שמואל ורבינו חננאל ורבינו שמחה במרדכי, פסקו כרב דאפילו לכתחילה אין צריך [לחזור אחר] עשרה, ורב עמרם ובעל הלכות גדולות ורבינו גרשום מאור הגולה פסקו כרב אסי, ופירשו דאפילו בדיעבד לא יצא ביחיד ויחיד הקורא לא יברך, ובעל המאור והרא"ש ז"ל פסקו דלכתחילה צריך עשרה אבל בדיעבד יצא ביחיד, ופירשו דהיינו דרב אסי, ויחיד הקורא מברך עליה ומיהו באגודה כתב ונהגין לברך בזמנה אפילו קורא לנשים, ובדרשות מהרי"ל וכו'. עיין שם. והרב חקי חיים ז"ל אות מ' סימן מ"א כתב, דיכול היחיד לקרותה ולברך עליה. עיין שם. ועיין הרב חיי אדם ז"ל כלל קנ"ה סימן ה' וסימן י"ב וסימן י"ד וסימן כ"ד, כנראה שדעתו שהיחיד קורא אותה ומברך עליה. עיין שם. וכן דעת הרב ערך השלחן ז"ל סימן תר"ץ סעיף ט"ו וסימן תרצ"ב סעיף ג'. והרב מאמר מרדכי ז"ל סימן תרצ"ב סעיף ד' דעתו שמברך היחיד גם לאחריה, וכתב דלכן השמיט בשלחן ערוך סימן תרצ"ב מה שכתב בבית יוסף מארחות חיים בשם הירושלמי. יעויין שם. והרב שלמי חגיגה ז"ל הלכות מגילה דף שכ"ז סעיף ו', הביא מה שכתב מרן ז"ל בבית יוסף מארחות חיים בשם הירושלמי וכו', וכן כתב הכלבו וכן פסק בספר המפה סימן תרצ"ב, אבל הרדב"ז סימן תרצ"ה כתב בפשיטות שמברך אפילו ביחיד, ולא זכר הירושלמי, ובסימן תר"ץ כתב מרן בבית יוסף דנקטינן כדברי הר"ם, דמגילה בזמנה מברך אפילו ביחיד, וכתב שם הרב שייירי כנסת הגדולה ומשמע בין לפניה בין לאחריה, וכן כתב בדרשות מהרי"ל וכו', וכן בס' הקצור לא כתב חילוק. עיין שם. וכן נראה דעת הרב ספר החיים ז"ל סימן תר"ץ ותרצ"ב, וכן דעת הרב חסדי דוד ז"ל סימן תרצ"ב דף ק"ל עמוד ד', והרב מגן שאול ז"ל בילקוטיו שבסוף ס"ב דף מ' עמוד ג', והביאו הרב עיקרי הדין ז"ל סימן ל"ו אות ו', דביחיד קורא ומברך לפניה ולאחריה, אלא דהרב פרי מגדים ז"ל סימן תרצ"ב בחלק אשל אברהם סעיף ג' מסיק, דפסק ברכות לקולא אבל ברכה שלפניה אף ביחיד

מברכין. עיין שם. והרב דרך החיים ז"ל הלכות מגילה דף רי"ד עמוד א', דעתו לברך בלא שם ומלכות. עיין שם.

והרב ברכי יוסף ז"ל סימן תר"ץ אות י"א ברין י"ח בשלחן ערוך. קורין אותה ביחיד וכו', כתב כך כתב הרדב"ז סימן תרס"ה, ובסימן תרצ"ב אות ד' על מה שכתב בהגה דאין לברך לאחריה אלא בצבור, כתב דהרדב"ז ז"ל סימן תרס"ה פסק דיחיד מברך לפניה ולאחריה. עיין שם. ולא הזכיר משאר רבנות ז"ל וגם שכן דעת מרן ז"ל בבית יוסף ובשלחן ערוך. באופן שנראה שכן דעתו של הרב ברכי יוסף ז"ל דהיחיד מברך לפניה ולאחריה, ושכן פסק דבריו להלכה הרב משפט כתוב ז"ל, והרב זכרון משה ז"ל בסימן תר"ץ, ועיין לו בברכי יוסף שם סימן תרצ"ב אות ה', ושכן דעתו במחזיק ברכה סימן תרפ"ט סעיף ד' גבי נשים, ועיין לו שם סימן תרצ"ב סעיף א'. וכלל זה של הרדב"ז ז"ל שמברך לפניה ולאחריה כי הספק בקריאה ולא בברכה מסכים עליו בעין זוכר מערכת ב' אות כ"ט, ובשם הגדולים חלק ב' דף צ"ב עמוד א', וזה לשונו. ואף על גב דכתבנו בכמה מקומות דבענין ברכות אף דמרן ז"ל פסק לברך שב ואל תעשה עדיף, מכל מקום מאי דקמן המחלוקת אינה בברכה אלא על הספר תורה אי כשר או פסול, וכמו שכתבנו לחלק בזה בסמוך על דרך שחילק הרדב"ז סימן תרס"ה. עיין שם. ואם כן אף על גב שכתב מגיד חיים שאל חלק א' סימן ח', ובהקדמת ספרו מחזיק ברכה, דכשמיא מאיה ספרים אם אינו אומר וכן עיקר וכיוצא, רק שמביא דבר בשם אומרו עדין טעון לינה בעומקה של הלכה. עיין שם. ומעתה אף על פי שבברכי יוסף שהביא דברי הרדב"ז ז"ל, שמברך לפניה ולאחריה ביחיד, ליכא למימר כיון שלא כתב וכן עיקר, עדין טעון לינה וכו', שהרי כלל זה דהרדב"ז מסכים עליו להלכה כנזכר בשם הגדולים, ואם כן על כרחין למימר דגם מה שכתב כאן גבי מגילה הכי קים ליה, ועיין לו בספרו כסא רחמים דף מ"ט עמוד ב' בתוספתיו הלכה ה'. עיין שם. ועיין גם להרב לקט הקציר ז"ל כתיבת יד סימן תתרכ"ח, שהביא מה שכתב הרב המפה והרב אליה רבה ז"ל והרדב"ז וברכי יוסף. עיין שם. והרב זכור לאברהם ז"ל חלק ג' דף ד' עמוד ב' מסיק, דכיון דהיחיד פטור ממקרא מגילה להני פוסקים, ממילא אין לברך כל השלשה ברכות. עיין שם. ודוקא לדעת קצת פוסקים המביא שם, ומכל מקום כיון דקבלנו הוראת מרן ז"ל, ופסק דיחיד קורא אותה אם אי אפשר בעשרה כמו שכתב בסעיף ח", ושכן דעת רובא דרובא מרבנות קמאי ז"ל, ושכן דעת שלשת עמודי ההוראה כנזכר לעיל, ושכן דעת הרב ברכי יוסף ז"ל, לכן נקטינן כוותיהו, וכן מסיק הרב פני יצחק נרו סימן קפ"ט, דכבר נהגו לברך על מקרא מגילה אפילו הקורא ביחיד, כפסק מרן בסימן תר"ץ סעיף ח". יעויין שם.

והרב אורה ושמחה ז"ל דף כ"א עמוד ב', אחר שהביא ממסכת סופרים והר"ן והרב אבודרהם ז"ל, דלא שייכא ברכה אחרונה למגילה כלל, כתב נראה לי להוכיח שאין לברך ברכה זו אלא בצבור וכו', ואתו הנהו ג' עמודי ההוראה כהיושלים שהביא מרן ז"ל וכו', ועיין להרב החסיד מופת הדור נר"ו משם הרדב"ז ז"ל, ואתה פה עמוד עמרי שספק ברכות הוא וידעת מה תעשה. יעוין שם. ולפי קוצר דעתי אחר המחילה ממה שכתב, חזא דאין ממה דלא שייכא ברכה אחרונה למגילה יתחייב שאין לברכה כי אם בצבור, דנהי שלדעת מסכת סופרים וזר"ן, והרב אבודרהם ז"ל, שאין ברכה זו שייכא למגילה, מכל מקום כיון שאמרו בש"ס דמגילה דף כ"א עמוד ב', מקום שנהגו לברך לאחריה יברך. עיין שם. וכתב רבינו הטור ז"ל סימן תרצ"ב דהאידינא נוהגין לברך לאחריה. יעוין שם. וכיון שקבעוה לברכה לאחריה אם כן אפילו לא שייכא למגילה מכל מקום נתחייבו לברכה, ואם כן מאי שנא יחיד מצבור. ועוד דרבינו הטור ז"ל שם הביא מבעל העיטור ז"ל שכתב, מסתברא כיון שברכה אחרונה במנהגא תליא מילתא, אין ליגעור במי ששח בקריאתה דלאו הפסקה היא אלא בקריאה תליא מילתא, שכתב עליו ואינו נראה, דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיק, דמאי נפקא מינה דתלי במנהגא, סוף סוף הוא מברך. יעוין שם. אלא דקצת קשה כיון שרבינו הטור ז"ל כתב דהאידינא נהגו לברך, אם כן הו"א חובה ולא מנהגא, ואם כן הו"א הפסקה כשפסיק. ויש לומר דלידידיה דבעל העיטור ז"ל קאמר, שכתב דתלי במנהגא, ומעתה כיון שלדעת רבינו הטור ז"ל דברכה אחרונה שייכא למגילה, כיון שאם הפסיק בה הו"א הפסק, אם כן מה יושיענו לומר כיון שאינו שייכא למגילה אין לברכה ביחיד, שהרי גם היחיד מוזהר שלא להפסיק כדעת רבינו הטור ז"ל, כיון שמברך לאחריה שהרי לא חילק בהפסקה זו בין יחיד לצבור. ועוד שאף על פי שמרן ז"ל בבית יוסף שכתב על דברי רבינו הטור ז"ל דאניה טענה, דכיון שאינו מחויב לברך לבסוף, נמצא שברכה זו לא שייכא למגילה אלא הרי הוא כמשבח ומודה על הנס, וכמו שכתב הר"ן ז"ל. עיין שם. ועיין מה שכתב הרב פרי חדש ז"ל שם בזה, ואם כן גם לדעת מרן ז"ל דברכה זו לא שייכא אלא היא שבח והודאה, אם כן אפילו יחיד מברך אותה, ועוד הב"ח ז"ל אחר שהביא מה שכתב מרן ז"ל בבית יוסף, כתב דרבינו הטור ז"ל סבירא ליה דשייכא ברכה זו למגילה, והכי משמע מלישנא דקאמר מברך לאחריה, דעל המגילה הוא מברך לאחריה. יעוין שם. אם כן שפיר דמי שייכא גם ליחיד. ועוד כיון שהביא מה שכתב הרב מורה הדור הרב ברכי יוסף ז"ל מהרדב"ז, דאין בזה ספק ברכה אלא בקריאה, אם כן אין מחליט הדבר להניחו בספק, כיון שהספק בקריאה ואינו בברכה, ואי

מה שכתב הרדב"ז בקריאה ומחלוקת זו הוי בברכה שלאחריה, ואם כן איכא ספק בברכה, מכל מקום לא נחית לזה, דאם כן למאי הילכתא הביא מה שכתב הרב מחזיק ברכה מהרדב"ז ז"ל. ועיין להרב מועד לכל חי סימן ל"א אות י' ואות ע"א ואות ק"ח, ובספרו רוח חיים סימן תרצ"ב סעיף א', ולהרב יפה ללב נר"ו סימן זה אות י"ח, שאחר שהביא מה שכתב מרן ז"ל בבית יוסף שדעת כל הפוסקים חוץ מבעל הלכות גדולות הפך דעת המרדכי, הילכך נקיטין כדברי הר"מ שמברך אפילו ביחיד, שכתב על זה הרב יפה ללב, ואנן חזינן להרב הלכות גדולות שכתב ומחייבין לברוכי ברישא והדר מקרא וכו', ובתרא הרב את ריבנו וכו'. עד כאן. ואינו כתוב בו חילוק בין יחיד לצבור כדכתב בשמו המרדכי, כי אם סתם את הדברים, וסתמא משמע דחייב זה לברוכי הוא אפילו ביחיד. עיין שם. ואם כן הוא הדין נמי שדעת כל הפוסקים ז"ל עם הרב הלכות גדולות, לברך גם לאחריה וכסתמיות דברי מרן ז"ל בבית יוסף, ואם כן אין חש אחר כך לדעת מור"ם ז"ל ודעימיה, דברכה אחרונה אין לברכה כי אם בצבור, שהרי לדעת כל הפוסקים עם הגאון הלכות גדולות ז"ל, לברך עליה לפניה ולאחריה בין יחיד בין צבור, ואף על פי שברכה אחרונה תליא במנהג, מכל מקום רבינו הטור ז"ל כתב דהאידינא נוהגין לברך לאחריה, כמו שכתבתי לעיל, ומשמע דזה בכל העולם ולא באיזה מקומות, וכן כתב נמי מרן ז"ל בשלחן ערוך שם סימן תרצ"ב סעיף א', ולאחריה נוהגין לברך וכו'. עיין שם. ולא אמר ומברכין במקום שנוהגין לברך לאחריה, דמשמע שעתה נהגו הכל לברך לאחריה, ומשמע בין יחיד בין צבור.

ומכא מקום האידנא לא שכיח מה [צ"ל מין] שקורא ביחיד, שהכל הולכים לבית הכנסת וזולת אם יש לו אונס, כגון חולה וכיוצא, וכיון שכן יוצא הוא בברכת שלוח צבור בבית הכנסת.